

जुगल गाउँपालिका

राजस्व सुधार कार्ययोजना REVENUE IMPROVEMENT ACTION PLAN

(२०७८/७९ देखि २०८०/८१)

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

वाराम्ची, सिन्धुपाल्बोक
बागमती प्रदेश, नेपाल

दस्तावेज /प्रतिवेदन

दस्तावेज	: जुगल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना
सहयोगी संस्था	: प्रदेश सुशासन केन्द्र, वारमती प्रदेश
परामर्श सहयोगी संस्था	: स्कोलर नेपाल प्रा.लि. काठमाडौं
मिति	: २०७८

विषय सूची

क्र.सं.	शिर्षक	पेज नं.
१	परिच्छेद - एक : परिचय	६
१.१	पृष्ठभूमि	६
१.२	राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य	७
१.३	उद्देश्य	८
१.४	तर्जुमा विधि र प्रक्रिया	८
१.५	अध्ययनको सीमा	१०
२	परिच्छेद - दुई : पालिकाको वस्तुस्थिति	११
२.१	भौगोलिक अवस्थिति	११
२.२	राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	११
२.३	जनसंख्या विवरण	११
२.४	आर्थिक अवस्था	१२
२.५	भौतिक पूर्वाधारमा पहुँच	१३
२.६	पालिकाको संगठनात्मक ढाँचा	१४
२.७	पालिकाको वित्तिय अवस्था	१४
३	परिच्छेद - तीन : राजस्व सम्बन्धी पालिकाको विद्यमान अवस्था	१५
३.१	गाउँपालिकाको राजस्व ऐन, कानून	१५
३.२	राजस्व व्यवस्थापन तथा परिचालन सम्बन्धी नीति कार्यक्रम	१५
३.३	राजस्व प्रशासन सम्बन्धित जनशक्ति	१५
३.४	राजस्व प्रशासन प्रक्रियागत व्यवस्था	१६
३.५	विगत तीन वर्षको आय	१६
४	परिच्छेद - चार : पालिकको राजस्व सम्बन्धी अधिकार	१८
४.१	संवैधानिक व्यवस्था	१८
४.२	कानूनी व्यवस्था	१८
५	परिच्छेद - पाँच : राजस्व सङ्कलनको विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता विश्लेषण	२०
५.१	कर राजस्वको आधार र दररेट	२०
५.२	करयोग्य सम्पत्तिको मुल्यांकनको अवस्था	२०
५.३	राजस्वको दायरा	२१
५.४	राजस्व प्रशासन तथा सङ्कलन	२१
५.५	आन्तरिक राजस्व परिचालनको अवस्था	२१
५.६	पालिकाको आन्तरिक आय अनुमान र यथार्थ संकलनको अवस्था	२३
५.७	पालिकाका प्रमुख राजस्व श्रोतहरु	२४
५.८	संस्थागत क्षमता	२७
५.९	राजस्व सम्बन्धी प्रमुख सवालहरु	२७
६	परिच्छेद - छू : राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा	२८
६.१	कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	२८
६.२	गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	३१
६.३	राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा	३४
७	परिच्छेद - सात : त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण	३७
७.१	राजस्व प्रक्षेपणको आधार	३७
७.२	आगामी तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण	३८
८	परिच्छेद - आठ : राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन	४१
८.१	कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	४१
८.२	कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन	४१
	अनुसूचीहरु	४३
९	सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन फारम	४४
१०	कार्यक्रमका भलकहरु/पालिकाबाट प्राप्त पत्रको प्रतिलिपि	४४

परिच्छेद- एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

वर्तमान संविधानले राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी तीनबटै तहको कार्यजिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ। यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तीका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ। संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्तो अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पूरा गर्न सम्भव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिएको हुँदा संघीय वित्त व्यवस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैरकरहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संवैधानिक रूपमै प्रदान गरिएको छ। यस बाहेक स्थानीय तहले संविधान र संघीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ।

स्थानीय सरकारको वढो खर्च धान्न र उनीहरुको सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि पनि स्थानीय तहहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्नु पर्ने आवश्यकता अपरिहार्य भएको छ। यसका लागि स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका सम्भावनाहरुको खोजी गर्ने, सम्भाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागि अबलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र व्यवस्थापकीय सुधारका उपायहरु पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र ती सबै प्रयासका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको खाँचो देखिन्छ।

यसै आधारमा प्रदेश सुशासन केन्द्रको सहयोगमा जुगल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना (**Revenue Improvement Action Plan- RIAP**) तयार गरेको छ। आगामी ३ वर्षका लागि तयार गरिएको यो कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा सम्बन्धित सबै पक्षहरुसंग व्यापक छलफल, अन्तरकिया र विस्तृत अध्ययन भएको छ र सोही अनुसार प्रतिवेदन तयार पारिएको छ। यस कार्यमा प्राविधिक सहयोग गर्ने संस्था “स्कोलर नेपाल (**Scholar Nepal**)” काठमाडौंको अमूल्य योगदान छ।

कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको वित्तीय नीति कार्यक्रम, लक्ष्य, उद्देश्यलाई मनन गरिएको छ। त्यसैगरी नेपालको संविधान, २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत वित्त आयोग ऐन, २०७४ मा व्यवस्था गरिएको वित्तीय अधिकार क्षेत्रमा रही पालिकाको तीन वर्षीय राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ। कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा पालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ र पालिकाको वित्तीय नीति कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा संघीय अवधारणा, वित्तीय विकेन्द्रीकरण, वित्तीय सुशासन, प्रगतिशील कर प्रणाली जस्ता पक्षहरुलाई आत्मसाथ गरिएको छ र राजस्वको क्षेत्र तथा दायरालाई फराकिलो पाँदै न्यून कर दररेटमा जोड दिइएको छ। राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी पाँदै छिटो प्रतिफल अर्थात पूँजी अभिवृद्धि हुने क्षेत्रहरुमा राजस्व परिचालन गर्ने नीति समेत पालिकाले अड्गिकार गरेको छ।

पहिलो पटक पालिकाको समग्र वित्तीय तथा राजस्व अवस्था सम्बन्धमा प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कहरुको वस्तुनिष्ट अध्ययन, विश्लेषणको आधारमा पालिकाको राजस्व क्षेत्रका लागि लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति एवं कार्यक्रम सहित तयार गरिएको ३ वर्षीय राजस्व सुधार कार्ययोजना (२०७८/७९-२०८०/८१) जुगल

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि एक महत्वपूर्ण र मार्गदर्शक दस्तावेज हुने बिश्वास गरिएको छ ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

- क) **बढ्दो जनआकांक्षाको सम्बोधन र परिपूर्ति गर्ने :** स्थानीय तहका सरकार तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई एकातिर चुनावमा गरिएका प्रतिवद्धताहरु पूरा गर्नुपर्ने वाध्यात्मक अवस्था छ भने अर्कोतर्फ नागरिकमा बढ्दो आवश्यकता, इच्छा र आकांक्षाहरुलाई कमशः सम्बोधन गर्नुपर्ने वाध्यता छ । न्यूनतम भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरुको उपलब्धताका कारण जनजीवन असहज एवं कष्टपूर्ण रहेको सन्दर्भमा जनचाहना अभिवृद्धि हुनु स्वभाविकै मान्न सकिन्छ । साथै आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धि, गरिवी न्यूनीकरण, पछ्यौटेपन एवं स्थानीय साधन श्रोतहरुको व्यवसायीकरणका लागि पनि जनप्रतिनिधिहरुमा ठूलो दवाव श्रृजना भएको छ । जनताको स्वैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय तह नै भएकाले पनि जनताको विश्वास, भरोसा यसप्रति अधिक छ । तापनि विद्यमान अवस्थामा सीमित श्रोत साधनवाट उपरोक्त जनचाहनाहरु सहजै पूरा गर्न सक्ने सामर्थता स्थानीय तहसंग सीमित छ र जनताका अधिक अपेक्षाहरु पूरा गर्न दिगो र भरपर्दो राजस्व श्रोतको अपरिहार्यता छ ।
- ख) **संवैधानिक एवं कानुनी अधिकारको उपयोग गर्ने :** नेपालको राज्य संरचना मुलत तीन तहको हुने व्यवस्था गरिएको छ र सोही अनुसार राज्यशक्तिको पनि बाँडफाँड गरिएको छ । राज्यशक्ति उपयोगका लागि तीनै तहका सरकारहरु आफैमा आर्थिक प्राविधिक स्वै पक्षहरुमा मजबुत, सक्षम र सबल हुनुपर्ने व्यवस्था नेपालको संविधानले गरेको छ । परम्परागत ढड्गवाट परिचालित हुँदै आएका स्थानीय तहमा व्यापक परिवर्तनको खाँचो छ र कमिक रूपमा चुस्त प्रभावकारी र सबल स्थानीय सरकारको रूपमा विकास हुनुपर्ने छ । संघ र प्रदेशवाट निकासा हुने अनुदानको आधारमा वार्षिक बजेट तर्जुमा र नीति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएका स्थानीय तहहरुले अब उप्रान्त सोको विपरित खर्चमा आधारित बजेट, श्रोतहरुको पहिचान, परिचालन गर्नुपर्ने भएको छ । यसै सन्दर्भमा संघ र प्रदेशवाट दिइने अनुदानहरु पनि कमशः न्यून छ । नेपालको संविधान २०७२, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत वित्त आयोग ऐन २०७४ वाट स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरु निर्धारण र त्यसको उपयोगको व्यवस्था भएको छ । सोहीमा आधारित भई स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- ग) **स्थानीय साधन श्रोतवाट राजस्व अभिवृद्धि गर्ने :** विकास निर्माणमा तिव्रता र स्थानीय सरकारको प्रभावकारीताका लागि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्यता छ । यससंग जनआकांक्षा र विकास निर्माण समेत जोडिएकोले राजस्व अभिवृद्धि एक अनिवार्य शर्त जस्तै छ । स्थानीय तह आफै सरकार भएकाले सरकार परिचालनका लागि पनि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अरु जरुरी छ । नेपालको संविधान र कानुनहरुले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्र निर्दिष्ट गरिदिएकाले सोही परिधिभित्र रही दिगो रूपमा राजस्व सङ्कलन र परिचालनका क्षेत्रहरु पहिचान गर्नुपर्ने अभिभारा पनि स्थानीय तहकै छ । यस सन्दर्भमा राजस्व सङ्कलनका लागि व्यवसाय कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, दण्ड जरिवना आदिको व्यवस्था कानुनमा छ । यसका अलवा राजस्व अभिवृद्धि तथा पूँजी निर्माण हुन सक्ने क्षेत्रहरु पहिचान गर्दै लगानी गरी श्रोतहरुको सदुपयोग गरी राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- घ) **राजस्व अभिवृद्धिका रणनीति कार्यक्रम तर्जुमा तथा आय प्रक्षेपण हुने :** स्थानीय तहको राजस्व सङ्कलन, प्रशासनिक संयन्त्र, राजस्वका श्रोतहरुको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि मध्यमकालीन रणनीति, वार्षिक कार्यक्रम एवं सोका आधारमा आगामी वर्षहरुमा

हुने आयको प्रक्षेपण समेत गरिने भएकाले एक निश्चित अवधि भित्र आर्जन हुन सक्ने राजस्वको विस्तृत खाका तयार हुनेछ । यसका लागि स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, पालिकाका पदाधिकारीहरु एवं सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा तयार हुने भएकोले स्थानीयहरुकै आफै अपनत्व श्रृजना गरी र कार्यपालिकाको नेतृत्वमा तयारी कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन ल्याउनेछ ।

१.३ उद्देश्य

जुगल गाउँपालिकाको आन्तरिक विद्यमान आयको समीक्षा गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका लागि दिगो र भरपर्दो श्रोतहरुको पहिचान, विश्लेषण र राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन वित्तीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अन्य सहायक उद्देश्यहरु निम्न अनुसार छ ।

- क) राजस्व सुधारका सम्बन्धमा संविधान एवं विभिन्न ऐन, नियमहरुमा व्यवस्था गरिएका वित्तीय अधिकार, कार्यक्षेत्र एवं राजस्व सुधारको आवश्यकता र महत्वका वारेमा पालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- ख) पालिकाको विद्यमान राजस्व नीति, कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, करको दररेट, राजस्व सङ्कलन, संगठनात्मक संरचना, आय श्रोतहरुको सम्भावना र यथार्थ सङ्कलनको फरक पहिचान, समीक्षा, विश्लेषण गर्ने ।
- ग) आन्तरिक श्रोतहरुको अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना सहित आगामी तीन वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गर्ने ।
- घ) आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धिका लागि पालिकाको वित्तीय रणनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

जुगल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि निम्नानुसारका विधि र प्रक्रियाहरु अवलम्बन गरिएको थियो ।

क) पहिलो चरण : सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन

अध्ययन कार्यको पहिलो चरणमा स्थानीय तहको वित्तीय क्षेत्रसंग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुको सङ्कलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा सङ्कलित एवं अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य सामग्रीहरुमा नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा वर्गीकरण र व्याख्या २०७४, पालिकाको वस्तुगत विवरण (पार्श्वचित्र), पालिकाको आ.व.०७७/७८ को नीति कार्यक्रम तथा बजेट, पालिकाको आर्थिक ऐन, परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरुले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, एवं नमूना ऐन कानुनहरु, प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेशको कर तथा गैरकर राजश्व सम्बन्धी ऐन २०७४, प्रदेशको ढुङ्गा गिड्डी बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन उत्खनन कार्यविधि २०७५ रहेका थिए ।

ख) दोश्रो चरण : प्रश्नावली तथा फारम विकास

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि प्रारम्भिक एवं दोश्रो तहवाट सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि फारम तथा प्रश्नावलीहरु विकास गरिएको थियो । फारममा करदाता, सरोकारवाला एवं पालिकाको राजस्वसंग सम्बन्धित विविध पक्षहरु समेटिएको थियो । यसरी तयार पारिएको फारमको नमूना यसै प्रतिवेदनको अनुसूचीमा १ मा उल्लेख गरिएको छ ।

ग) तेश्रो चरण : अभिमुखीकरण कार्यक्रम

विश्व नै आकान्त भइरहेको कोभिड-१९ को दोश्रो लहर चलिरहेको र देशका अधिकांश क्षेत्रहरुमा निषेधाज्ञा लागू भइरहेको सन्दर्भमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम मिति २०७८।३।१४ गते विद्युतीय प्रविधि मार्फत जुम मिटिङ (zoom) आयोजना गरिएको थियो । कार्यक्रममा पालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, पालिकाका पदाधिकारी एवं सदस्यहरु, राजस्व परामर्श समितिका सदस्य लगायत कर्मचारीहरुको सहभागितामा रहेको थियो । सो कार्यक्रमलाई परामर्शदाता संस्थाको तर्फवाट सहजकर्ता मण्डुवावु अधिकारी, डा.नारायण बास्कोटा, नरेन्द्र विक्रम के.सी., सोनी थापाले सहजीकरण गर्नुभएको थियो भने प्रदेश सुशासन केन्द्र बागमती प्रदेशका तर्फवाट सिपि सिर्देल ले कार्यक्रमको महत्व, कानुनी प्रावधान लगायत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्य माथि प्रकाश पार्नु भएको थियो । साथै सो कार्यक्रममा सहजकर्ताहरुवाट राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलनको फारम, तथ्याङ्क सङ्कलनको प्रक्रिया, राजस्व सुधारका उपायहरुका वारेमा प्रस्तुती गर्नु भएको थियो ।

घ) चौथौ चरण : सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण

अध्ययनका लागि पालिकाका शाखाहरु, सरोकारवाला पक्षहरुसँग सम्बन्ध गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सूचनाहरु सङ्कलन भएको थियो । सङ्कलित तथ्याङ्कलाई कम्प्युटरमा अभिलेखीकरण गर्दै तालिका, ग्राफचार्ट जस्ता विधिवाट सूचनाको विश्लेषण गरिएको छ ।

ड) पाँचौ चरण : कार्यशाला गोष्ठी आयोजना

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न पालिकामा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । कोभिड-१९ का कारण कार्यशाला गोष्ठि विद्युतीय प्रविधि मार्फत सुरक्षाका सबै विधिहरु मास्क लगाउने, हात सेनिटाइज गर्ने, भौतिक दूरी कायम राख्ने जुम मिटिङ मार्फत कार्यशाला गोष्ठि आयोजना भएको थियो । आयोजित कार्यशाला गोष्ठिमा विशेष गरी अचल सम्पत्तिको मूल्याङ्कन तथा मूल्य निर्धारण, राजस्वका आधारहरु एवं राजस्वका दररेट विश्लेषण परिमार्जन, र राजस्व प्रशासन सुधार सम्बन्धी विषयहरुमा छलफल भएका थिए ।

च) छैटौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुलाई तथ्याङ्कीय औजारहरु तथा विधि (Statistical tools and techniques) तथा सूत्रहरुको प्रयोग गरी विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी विश्लेषण भएका तथ्यहरुलाई तालिका, ग्राफचित्र जस्ता विधिहरुवाट प्रस्तुत गर्दै राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो ।

छ) सातौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुति र छलफल

कार्यशाला गोष्ठीको निष्कर्ष र विषय विज्ञहरुसंगको परामर्श छलफलवाट प्राप्त सुझावहरुको आधारमा तयार पारिएको मस्यौदा दस्तावेज मिति २०७८ साउन ७ र ८ गते गाउपालिका समक्ष प्रस्तुति गरिएको थियो । प्रस्तुतीकरण पश्चात गाउँपालिका एवं सरोकारवालाहरुवाट थप राय सुझाव तथा पृष्ठपोषण लिइएको थियो । साथै मस्यौदा प्रतिवेदन माथी सहभागीहरुवाट प्राप्त सुझाव तथा प्रतिक्रियालाई समेत समायोजन गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइएको थियो ।

ज) अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती

कार्ययोजना प्रमाणीकरण कार्यशालावाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार परिएको थियो । यसरी तयार पारिएको कार्ययोजनालाई कार्यपालिकाको बैठकवाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

१.५ अध्ययनको सीमा

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको क्षेत्र व्यापक भएता पनि सीमित श्रोत साधन, विगतका वर्षहरूमा सूचनाहरूको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरू देहाय अनुसारका छन् :

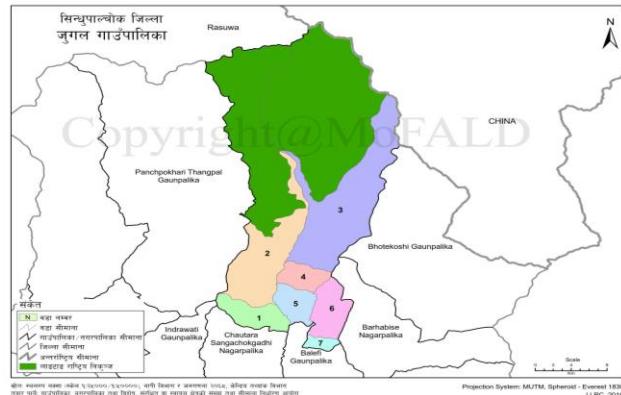
- क) प्रतिवेदन मूलत कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय श्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको आधारमा तयार पारिएको छ। यसको अलावा अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य पालिकाका सम्बन्धित शाखाका कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारपक्षहरूसँग भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरू समावेश गरिएको छ।
- ख) पालिकाको आन्तरिक आय तथा श्रोतको पहिचान गर्ने उद्देश्यका लागि तयार पारिएको तथ्याङ्क सङ्कलन फारम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरू विभिन्न कार्यालयहरूको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनबाट सङ्कलन गरिएको छ।
- ग) पालिकामा भएको अभिलेख र सरोकारवालाहरूको छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आयका श्रोत सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरिएको छ।
- घ) पालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, पालिकाको सेवामा हुने वृद्धि र नागरीक सन्तुष्टिमा हुने वृद्धि आदि पक्षहरूले भविष्यको राजस्व सङ्कलनमा असर गर्ने भएता पनि यी तथ्याङ्कहरू उपलब्ध नभएकोले आय प्रक्षेपणमा आधार लिन सकिएको छैन।
- ड) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा राजस्व सम्बन्धी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ।
- च) कोभिड १९ को विश्वव्यापी महाव्याधी र बन्दावन्दीको कारण पालिकाका पदाधिकरी तथा कर्मचारीहरूका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रम तथा राजस्व प्रशासनमा सम्लग्न कर्मचारीहरूको लागि तालिम कार्यक्रमहरू भरच्यूल भएका छन्।

परिच्छेद दुई

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति

२.१ भौगोलिक अवस्थिति

जुगल गाउँपालिका बागमती प्रदेश अन्तर्गत सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा पर्दछ । यो गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल २७३.६१ वर्ग कि.मी. छ । यो गाउँपालिकामा ७ वडा (साविक सेलाड, गोल्चे, गुम्बा, पाडताड, वराम्ची, हगाम गाविस) छन् । घरधुरी सर्वेक्षण २०७७ अनुसार यो गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्या २७६६२ रहेको छ । यहाँका बासिन्दाहरुको मुख्य विशेषता भनेको धार्मिक र सास्कृतिक विविधतामा एकता हो । यहा विभिन्न धर्मका अनुयायीहरु जस्तै हिन्दू, बौद्ध र क्रिश्चियनहरुको बसोबास रहेको छ । जसले सार्वलौकिक संस्कृती भल्काउछ । यहाको मुख्य भाषा भनेको तामाङ, नेपाली, शेर्पा, नेवारी हो । यस क्षेत्रको मुख्य आयस्रोतहरू कृषि, पशुपालन, जडिबुटी व्यवसाय आदि हुन । जलस्रोतको धनी रहेको यो गाउँपालिकामा साना र ठुलो गरी करिब १० वटा जलविद्युत आयोजना छन् ।

२.२ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

बागमती प्रदेश, सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा अवस्थित जुगल गाउँपालिकाको पूर्वमा भोटेकोशी गाउँपालिका, पश्चिममा पाँचपोखरी थानपाल गाउँपालिका, उत्तरमा रसुवा जिल्ला र चीन, दक्षिणमा चौतारा सांगचोकगढि नगरपालिका, इन्द्रावती गाउँपालिका, बलेफी गाउँपालिका र बाह्रविसे नगरपालिका पर्दछ । यो गाउँपालिका प्रतिनिधि सभा निर्वाचनको हिसावले एक नम्वरमा पर्दछ । राज्य पुर्नसंरचनाको कममा साविकका ६ गाविसहरु सेलाड, गोल्चे, गुम्बा, वराम्ची, हगाम र पातलाड समेटी जुगल गाउँपालिकाको रूपमा स्थापना भएको हो । हाल यस गाउँपालिकामा ७ वटा वडाहरू छन् ।

२.३ जनसंख्या विवरण

जुगल गाउँपालिकाको इ-पार्श्वचित्र, २०७७ अनुसार कूल जनसंख्या २७६६२ रहेको छ । यस अन्तर्गत पुरुषको जनसंख्या १४३०० र महिलाको जनसंख्या १३३६२ छ । साथै यस गाउँपालिकामा जम्मा ५१७५ परिवार संख्या रहेको सर्वेक्षणले देखाएको छ ।

२.४ आर्थिक अवस्था :

- **खाद्यान्नको उपलब्धता :** जुगल गाउँपालिकाको इ-पार्श्वचित्र, २०७७ अनुसार ३ महिना सम्म आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने परिवार संख्या ७४२ छ । त्यस्तै ४ देखि ६ महिनासम्म आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने परिवार संख्या १४८७ रहेको छ । ७ देखि ९ महिना सम्म आफ्नै उत्पादनले खान पुग्ने संख्या १४३६ रहेको छ, भने ९ महिना भन्दा बढि खान पुग्ने घरधुरीहरू १५१० रहेको अध्ययनले देखाएको छ ।
- **पारिवारिक आय :** जुगल गाउँपालिका क्षेत्रभित्र वसोवास गर्ने अधिकांश मानिसहरु कृषि पेशावाट नै आय गरेको देखिन्छ । यस पालिकामा ३९२६ परिवार कृषिमा आवद्ध रहेका छन् भने मजदुरी गरेर खानेको संख्या १०१२ रहेको छ । त्यसैगरि रोजगारीवाट आय गर्नेको संख्या ७९१, व्यापार व्यवसाय जस्ता क्षेत्रहरुमा २३२ र रेमिट्यान्सवाट आय हुने संख्या ४४५ रहेको देखिन्छ । उमेर समूह अनुसार आर्थिक रूपमा सक्रिय रोजगार जनसंख्या कूल जनसंख्याको ७९.२२ प्रतिशत छ ।

- ▶ **घरको प्रकार :** यस गाउँपालिकामा जस्ता तथा च्यादरले बनेका घर ४८३६ रहेको देखिन्छ, भने टायल र ढुङ्गाको छाना भएको घर १४ रहेको पाइयो । त्यसैगरि आरसिसी घरको संख्या ३१०, खर तथा फुसले बनाएका घर १३ र अन्य २ रहेको तथ्यांकले देखाएको छ ।
- ▶ **इन्धन उपयोग विवरण :** पालिका पाश्वचित्र अनुसार जुगल गाउँपालिकामा काठ र दाउरा इन्धनको प्रमुख स्रोतको रूपमा प्रयोग गरिएको छ । यहाँ काठ र दाउरा प्रयोग गर्नेको संख्या ४६९३ रहेको छ र यो कुल घरपरिवारको ९५ प्रतिशत हुन आउछ । त्यस्तै एल.पी.ग्राँस, बायोग्रास र मट्टितेल र को प्रयोग गर्ने घरपरिवार क्रमशः ४७५, ४ र ३ परिवार रहेको छ ।
- ▶ **खानेपानी :** जुगल गाउँपालिकामा खानेपानी सुविधाको अवस्थालाई हेर्दा यहाँ प्रयोग हुने पानीको मुख्य स्रोत भनेको सार्वजनिक पाइपधारा रहेको छ । यहाँ सार्वजनिक पाइपधारा प्रयोग गर्ने घरपरिवार संख्या जम्मा ४८८६ रहेको छ र यो कुल घरपरिवार संख्याको करिव ९८ प्रतिशत हुन आउछ । यस्तै निजी पाइपधारा प्रयोग गर्ने घरपरिवार संख्या २४५ रहेको छ । अन्य खानेपानीको स्रोतमा डिप बोरिङ २५, मूलको पानी १८ र नदिखोलाको पानी प्रयोग गर्नेको संख्या १ रहेको छ ।
- ▶ **विद्युत सेवा :** जुगल गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्य प्रायजसो परिवारमा बत्तीको सेवा उपलब्ध छ । जुगल गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने बासीहरूले ज विद्युत सेवा प्रयोग गरेका छन् । जस अनुसार ४०९३ परिवारले राष्ट्रिय प्रसारणबाट विद्युत सेवा प्राप्त गरेका छन् । त्यस्तै सोलार बत्तीको प्रयोग गर्ने परिवार संख्या १०६५, मट्टितेल प्रयोग गर्ने घरपरिवार २५ र अन्य ६ परिवार रहेको छ ।
- ▶ **सडक:** जुगल गाउँपालिका भित्र रहेका पक्की सडक रहेको छैन । कच्ची सडक, गोरेटो, घोडेटो र अन्य सडक प्रयोग गर्नेको संख्या क्रमशः २५५६, २६०७, ४ र ८ परिवार रहेको छ ।

२.६ गाउँपालिकाको संगठनात्मक संरचना

कार्यपालिका अन्तर्गत विभिन्न समिति, उपसमितिहरू गठन भई क्रियाशील छन् । विषयक्षेत्रगत समितिहरूमा आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, राजस्व परामर्श, श्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण, वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा जस्ता समितिहरू क्रियाशील छन् । त्यसैगरी कार्यपालिकामा प्रशासन, सूचना तथा प्रविधि शाखा, लेखा, प्राविधिक, योजना शाखा, स्वास्थ्य शाखा, कृषि शाखा, पशुविकास शाखा, महिला वालवालिका, आदि शाखाहरूको व्यवस्था गरी वडा कार्यालय लगायत शाखाहरूमा आवश्यक कर्मचारीहरू कार्यरत छन् ।

२.७ गाउँपालिकाको वित्तीय अवस्था :

जुगल गाउँपालिकाले आन्तरिक आय तर्फ आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रु.१२ लाख ९५ हजार यथार्थ आम्दानी संकलन गरेको थियो भने २०७६/७७ मा रु.६३ लाख ४६ हजार संकलन गरेको थियो, त्यसैगरि आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रु.१ करोड ३० लाख ५१ हजार संकलन गरेको छ । मालपोत तथा भूमिकर, सम्पत्ति कर, घरजग्गा वहाल कर र व्यवसाय करको भूमिका आन्तरिक आय तर्फ प्रमुख रहेको छ । त्यसै गरि बाह्र्य श्रोत तर्फ आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रु.३५ करोड २५ हजार प्राप्त भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रु. ३७ करोड २७ लाख १ हजार ४८ प्राप्त भएको छ । त्यसैगरी वाह्य श्रोत आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रु. ६५ करोड ५५ लाख ६७ हजार ८४ प्राप्त भएको छ । यसरी प्राप्त हुने श्रोतहरूमा संघ र प्रदेशवाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण, राजस्व वाँडफाँड, समपूरक र सशर्त अनुदान हुन् ।

परिच्छेद - तीन

राजस्व सम्बन्धी पालिकाको विद्यमान अवस्था

३.१ जुगल गाउँपालिकाको ऐन, कानून

जुगल गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनका लागि गाउँपालिकावाट निर्माण भएका कानुनहरु यसप्रकार रहेका छन् ।

- १) आर्थिक ऐन, २०७७
- २) घ वर्ग निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र कार्यविधि २०७५
- ३) नक्सापास कार्यविधि २०७६

३.२ राजस्व व्यवस्थापन तथा परिचालन सम्बन्धी नीति कार्यक्रम

आ.व. २०७७/७८ को स्विकृति नीति तथा कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षमामा देहाय बमोजिमको राजस्व नीति अवलम्बन गरी देहाय बमोजिमका कार्यक्रम तथा अभियानहरु सञ्चालन गर्ने गरी नीति कार्यक्रम स्विकृत गरिएको छ ।

- राजस्व बृद्धिमा जोड दिइनेछ ।
- कर साक्षरता कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्व शाखाको व्यवस्था गरि संस्थागत सुदृढिकरणका लागि आवश्यक स्रोतसाधनको प्रवन्ध मिलाइने छ ।

३.३ राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित जनशक्ति

यस पालिकाकामा राजस्व परिचालनको लागि आवश्यक नीतिगत सुझाव तथा अनुगमनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ बमोजिम पालिका उपाध्यक्षको नेतृत्वमा निजी क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गर्ने उद्योग तथा वाणिज्यसंग सम्बन्धित संस्थाहरुको प्रतिनिधि समेत रहेको पालिका स्तरीय राजस्व परामर्श समिति गठन भइ कियाशील छ । जुगल गाउँपालिकामा राजस्व शाखा रहेको तर जनशक्तिको अभाव छ । यस पालिकामा राजस्व संकलनको कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली (Revenue Management System/RMS) को सफ्टवयर संचालन गरिएको छ, जसको कारण राजस्व संकलनमा उल्लेख्य बृद्धि भएको देखिन्छ ।

३.४ राजस्व प्रशासन प्रक्रियागत व्यवस्था

अध्ययनको क्रममा प्राप्त सूचन तथा जानाकारी, स्थलगत अवलोकन तथा सरोकारवालासंग गरिएको छलफलका आधारमा हेर्दा हाल पालिकाको राजस्व परिचालनको प्रशासनिक व्यवस्था देहाय अनुसार रहेको छ :

- क) राजस्व शाखा रहेको ।
- ख) राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली (Revenue Management System/RMS) को सफ्टवयर संचालन गरिएको
 - १. आन्तरिक आय सम्बन्धी अभिलेख राख्ने,
 - २. वडा कार्यालयहरूलाई रसिद दिने तथा वडा कार्यालयहरूबाट प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने
 - ३. राजस्व सङ्कलनमा वडा कार्यालयहरूलाई आवश्यक सहजीकरण गर्ने
 - ४. वडाबाट सङ्कलन हुने (मालापोत, पञ्जीकरण, शुल्क तथ सिफारिस दस्तुर) बाहेकका राजस्वहरु (व्यवसाय कर, घरजग्गा बहाल कर, नक्सापास दस्तुर, टेण्डर बिक्री आदी) सङ्कलन गर्ने ।
 - ५. सङ्कलित रकम दैनिक रूपमा बैंक दाखिला गर्ने तथा मासिक रूपमा राजस्व सङ्कलनको विवरण सहित आर्थिक प्रशासन शाखामा प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

३.५ विगत तीन वर्षको आय

क्र.सं.	आय शिर्षक	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	आन्तरिक आय			
१.१	कर राजस्व			
	मालपोत वा भूमिकर		५४८८९६	१४२९४८०.४९
	सम्पति कर			
	व्यवसाय कर	१५०००	७३३२७०	४४६३५०
	घरजग्गा बहाल कर	२०००००	१४०१०७	१५४१९.७
	विज्ञापन कर	२५०००		
१.२	गैरकर राजस्व			
	जडिबुटी कवाडी र जिवजन्तु कर		७५००	१५३२१७.४
	सेवा शुल्क दस्तुर		२६०००	७२५२०७.४४
	दुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्रि		३७२२५११	१०२८१९००.१
	विकास शुल्क		४००४२५	
	मालपोत कार्यालय सि.पा		६९९६८७	
	अन्य विविध आय	१०५५८२३.२४	६८१००	
	जम्मा आन्तरिक आय	१२९५८२३.२४	६३४६४९६	१३०५१५७५
२.	वात्य श्रोत			
	संघ : वित्तीय समानीकरण	१०९८०००००	१०८१०००००	११०७०००००
	संघ : सशर्त	११७२२७०००	१४०६१००००	१९८४८८१६०
	संघ : विशेष अनुदान	०	०	०
	संघ : सम्पूरक अनुदान	०	८००००००	२११८९०००
	प्रदेश: समानीकरण	७६३००००		१००२९००००
	सशर्त अनुदान	२३३३५०००	१२३६१०००	२११२३०००
	प्रदेश : विशेष अनुदान	०	०	०
	प्रदेश : सम्पूरक अनुदान	१९९४००००	२९९५६०००	२९९२२०००
	स्थानीय पुर्वाधार विकास कोष	५५०००००		
	संघ : राजस्व वाँडफाँड	५९३२०४९८.६२		६८३८५५६८.४
	प्रदेश : राजस्व वाँडफाँड	९७५०३२५.९		
	राजस्व वाँडफाँड		५७९४८०९७.३२	
	राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जकरण विभाग		१५०८०००	
	प्रदेश पुर्वाधार विकास कार्यक्रम		४९५३३९९	
	स्थानीय पुर्वाधार विकास साझेदार कार्यक्रम		६९७५०६७	
	महिला उत्थान कार्यक्रम		१०००००	
	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम		२७९९२५	

क्र.सं.	आय शिर्षक	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
	स्थानिय तह प्रशासकिय भवन पुर्वाधार विकास		२००००००	
	आन्तरिक श्रोत नगद			१५००००००
	आन्तरिक श्रोत बैंक मौज्दात			१८०७३११५६
	जम्मा वाह्य श्रोत	३५२५०२८२४	३७२७०१४८८	६५५६७८८५
	कूल आय	३५३७९८६४७	३७१०४७९८४	६६८६९९४६०

उपरोक्त तथ्यांकको आधारमा जुगल गाउपालिकाको समग्र आन्तरिक राजश्वको हिस्सा क्रमशः वृद्धि हुदै गइरहेको अवस्था देखिन्छ । आ.व. २०७५/०७६ को आन्तरिक राजश्व परिचालन रु. १२ लाख ९५ हजार ८२३ को तुलनमा आ.व. २०७६/०७७ को राजश्व परिचालन ३८९.७६ प्रतिशत वृद्धि भई रु. ६३ लाख ४६ हजार ४९६ पुरेको र आ.व. २०७७/०७८ मा आ.व. २०७६/०७७ को तुलनामा १३२.७५ प्रतिशत वृद्धि भई रु. १ करोड ३० लाख ५१ हजार ५७५ राजश्व परिचालन भएको अवस्था देखिन्छ ।

समग्र आन्तरिक राजश्वलाई कर तथा गैरकर राजश्वको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७५/०७६ मा कर राजश्वको हिस्सा १८.५२ प्रतिशत र गैरकर राजश्व ८१.४७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसै गरी आ.व. २०७६/०७७ मा कर राजश्व २२.४१ प्रतिशत र गैरकर राजश्व ७७.५८ प्रतिशत र आ.व. २०७७/०७८ मा कर राजश्व घटेर १४.४९ प्रतिशत र गैरकर राजश्वको हिस्सा बढेर ८५.५० प्रतिशत पुरेको अवस्था देखिन्छ । यस्तो अवस्था आउनुमा गाउपालिकाको आन्तरिक राजश्वमा ढुंगा, गिटी वालुवा जस्ता प्राकृतिक श्रोतबाट भएको आम्दानी ७८.७७ प्रतिशत रहेको अवस्थाबाट गाउपालिकाको आन्तरिक श्रोत जोखिमपूर्ण रहेको देखिन्छ । आगामी दिनमा कर राजश्व र गैरकर राजश्वको हिस्सालाई करिव ५०।५० को अनुपातमा कायम गर्ने कर राजश्व वृद्धि तर्फ आवश्यक कानून, नीति, संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र प्रविधिको अधिकतम उपयोग हुनु आवश्यक देखिन्छ ।

परिच्छेद - चार

पालिकाको राजस्व सम्बन्धी अधिकार

४.१ संवैधानिक अधिकार

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ मा राज्यशक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । यस अनुसार तीनवटै सरकारहरु (संघ, प्रदेश तथा स्थानीय) को अधिकारहरु उल्लेख छ । संविधानको धारा ६० मा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र तीनवटै सरकारले कर लगाउन तथा राजस्व सङ्कलन गर्नसक्ने व्यवस्थालाई थप व्याख्या गरिएको छ, भने धारा ५७ अनुसारको राज्यशक्तिको बाँडफाँडको व्यवस्थालाई संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा तीन वटै सरकारहरुको अधिकारका विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ । यसरी उल्लेखित अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहको राजस्व सम्बन्धी एकल एवं साभा अधिकार यसप्रकार छ ।

राजस्व अधिकारको बाँडफाँड		
संघको अधिकार	प्रदेश सरकारको अधिकार	स्थानीय तहको अधिकार
<ul style="list-style-type: none"> ● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● भन्सार ● अन्तःशुल्क ● मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत, व्यक्तिगत आयकर ● पारिश्रमिक कर ● राहदानी शुल्क ● भिसा शुल्क ● पर्यटन दस्तुर 	<ul style="list-style-type: none"> ● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, ● दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● विज्ञापन कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● कृषि आयमा कर 	<ul style="list-style-type: none"> ● पर्यटन शुल्क ● प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी ● सेवा शुल्क, ● दस्तुर, दण्ड जरिवाना ● विज्ञापन कर ● मनोरञ्जन कर ● सवारी साधन कर ● घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● सम्पत्ति कर ● घरजग्गा बहाल कर ● व्यवसाय कर ● भूमिकर (मालपोत)

उल्लेखित संवैधानिक व्यवस्था अनुसार पर्यटन शुल्क, प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, सेवा शुल्क तथा दस्तुर, दण्ड जरिवाना तीनवटै सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखिएको छ । त्यसैगरी विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, सवारी साधन कर तथा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क प्रदेश (संविधानको अनुसूची ६) तथा स्थानीय सरकार (संविधानको अनुसूची ८) को अधिकार क्षेत्रमा राखिएको छ । त्यसैगरी सम्पत्ति कर, घरजग्गा बहाल कर, व्यवसाय कर र भूमिकर (मालपोत) स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्र संविधानको अनुसूची ८ मा उल्लेख गरिएको छ । प्रदेश र स्थानीय सरकारको एकल राजस्व अधिकार क्षेत्र भित्र परेका विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, सवारी साधन कर तथा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सम्बन्धी व्यवस्थालाई अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले एकल कर प्रशासन व्यवस्था अन्तर्गत लगाउने र सङ्कलन गर्ने प्रावधान गरेको छ ।

४.२ कानूनी व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको छ ।

- ▶ **कर राजस्व :** सम्पत्ति कर (आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा), भूमिकर तथा मालपोत (सम्पत्ति कर लागेको घरजग्गा वाहेको अन्य जग्गामा), घर जग्गा बहाल कर (कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा), व्यवसाय कर (व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा), सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा), जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर (आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत) ।
- ▶ **गैरकर राजस्व (शुल्क) :** बहाल विटौरी शुल्क (आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत), पार्किङ् शुल्क (आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ् सेवा उपलब्ध गराए बापत) ।
- ▶ **गैरकर राजस्व (सेवा शुल्क):** आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्, कायकिङ्, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्यारारलाइडिङ् आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा, आफूले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि), अचल सम्पति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क, सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।
- ▶ **बिक्री गर्न सक्ने:** आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु, आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहतर बहतर आदि ।
- ▶ **सामुदायिक बनबाट आय प्राप्त गर्ने:** सामुदायिक बन उपभोक्ता समितिले बन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने, बन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धित नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
- ▶ **प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिश,** दर्ता, अनुमति, नवीकरण आदिको शुल्क तथा दस्तुर: स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ अनुसार स्थानीय सहकारी संस्था, १०० वाट सम्मको एफएम रेडियो, घ वर्गको ठेक्का इजाजत, सामुदायिक, संस्थागत, गुठी, सहकारी विद्यालय, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक तालिम, मातृ भाषामा शिक्षा दिने विद्यालय, ट्युसन, कोचिङ्, औषधि पसल, परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण सम्बन्धी सेवा, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो र स्लेट जस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, स्थानीय तहका पत्रपत्रिका, जनरल अस्पताल, नर्सिङ् होम, निदान केन्द्र तथा अन्य स्वास्थ्य संस्था, क्लिनिक, स्थानीय स्तरका संघ संस्था, इन्टरनेट, टेली सेन्टर, केवुल तथा तार विहिन टेलिभिजन, लघु घरेलु तथा साना उद्योग (कार्य जिम्मेवारी मापदण्ड, २०७६ मा प्रदेशको अधिकारमा रहेको), नक्सापास दस्तुर, दण्ड जरिवाना ।

परिच्छेद - पाँच

राजस्व सङ्कलन विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यताको विश्लेषण

५.१ कर राजस्वको विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता

क) कर राजस्वको आधार तथा दररेट :

करको आधार र दररेटको सन्दर्भमा हेर्दा नेपालाको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन लगायतका प्रचलित कानुन अन्तर्गत स्थानीय तहको लागि सम्पत्तिमा लाग्ने करको हकमा अचल सम्पत्ति (जमिन र जमिनमा बनेको भौतिक संरचना) मा सम्पत्तिकर, आयमा लाग्ने करको हकमा घरवहाल आयमा घरवहाल आयकर, स्थानीय स्तरमा हुने कारोबारको हकमा व्यवसाय दर्ता निविकरण र व्यवसायकर लगाउन सकिने र करदरको हकमा स्थानीय परिवेसको आधारमा सम्बन्धित पालिकाले आर्थिक ऐन मार्फत दररेट निर्धारण गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ। यस आधारमा पालिकाले कर आधार र करदररेट सम्बन्धमा गरेको अभ्यासलाई हेर्दा निम्न बमोजिमको अवस्था देखिन्छ।

पालिकाको राजस्व आधार र दररेट			
राजस्व सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था	पालिकाले अभ्यास गरेको राजस्व आधार	न्यूनतम र अधिकतम दररेट रु.	कैफियत
सम्पत्तिकर (दफा ५५)	सम्पत्तिकर	मूल्याङ्कनको आधारमा	दरको समीक्षा गरी पुनर्निर्धारण गर्नु पर्ने
भूमिकर (मालपोत) (दफा ५६)	मालपोत	क्षेत्रफलको आधारमा	राजस्व सङ्कलन गर्नुपर्ने
घरजग्गा वहालकर (दफा ५७)	वहालकर	वहाल रकमको १० प्रतिशत	दर समीक्षा गर्नुपर्ने
व्यवसायकर (दफा ५८)	व्यवसायकर	दर्ता तथा नवीकरण शुल्क	दायरामा ल्याउनु पर्ने
सवारीसाधन कर (साना) दफा ६४ (क) साभा अधिकार	सवारीकर (साना)	दर्ता नवीकरण शुल्क	कार्यान्वयनमा नरहेको
विज्ञापनकर दफा ६४ (ग) साभा अधिकार	विज्ञापनकर	वर्ग फिटका आधारमा	
मनोरन्जनकर दफा ६४ (घ) साभा अधिकार	मनोरन्जनकर		कार्यान्वयनमा नरहेको
वहाल विटौरी शुल्क (दफा ५९)	वहाल विटौरी		कार्यान्वयनमा नरहेको
पार्किङ शुल्क (दफा ६०)			कार्यान्वयनमा नरहेको
सेवाशुल्क तथा दस्तुर (दफा ६२)	शुल्क तथा दस्तुर		समीक्षा हुनु पर्ने

५.२ करयोग्य सम्पत्तिको मूल्यांकनको अवस्था

संघको आर्थिक विधेयक, २०७५ ले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अन्तर्गत एकीकृत सम्पत्तिको वदलामा सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोले स्थानीय तहहरूले पनि एकीकृत सम्पत्ति करको वदलामा सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने कानुनी व्यवस्था छ। सोही अनुसार पालिकाको आर्थिक ऐनमा पनि यसलाई संशोधन गर्नुपर्ने हुन्छ।

सम्पत्ति कर निर्धारण गर्दा प्रचलित कानुन अनुसार जमिन वा भौतिक संरचनाको बनौट, अवस्थिति, व्यापारिक महत्व र उपयोगको आधारमा मूल्याङ्कन आधार र विधि तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था अनुसार पालिकाले आफ्नो क्षेत्रका जमिनलाई व्यापारिक, आवासीय र कृषिभूमिको रूपमा वर्गीकरण गरी प्रति रोपनी न्यूनतम र अधिकतम मूल्याङ्कन दर निर्धारण गर्नु पर्नेमा सो हुन सकेको छैन। सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा छैन। पालिकाले भूमिकर मालपोत कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यस अन्तर्गत जमिनको मूल्याङ्कनका लागि मुख्य सडक, कच्ची सडक जस्ता आधार लिइएको छ, भने सडकले नछोएका क्षेत्रहरूलाई परम्परागत आधार (अव्वल, दोयम, सिम र चाहार) छनौट गरिएको छ। प्रति रोपनीका आधारमा करदर निर्धारण गरिएको छ, प्रगतिशील करदरलाई अंगिकार गरिएको छ।

ग) राजस्वको दायरा

पालिकाले लगाएको राजस्व क्षेत्र बिशेषत सम्पत्तिकर, भूमिकर वा मालपोत, व्यवसायकर, घरवहालकर जस्ता कर राजस्वको दायरामा आउनु पर्ने कूल करदाता संख्या र अहिले पालिकाको करप्रणालीमा आएका करदाताहरुको अद्यावधिक विवरण पालिकासंग उपलब्ध नभएको कारण राजस्वको दायरा यकिन गर्न कठिन देखिन्छ । नेपालको स्थानीय तहमध्ये नगरपालिकाको हकमा विभिन्न क्षेत्रबाट गरिएको अध्ययन अनुसार करिव ३० देखि ४० प्रतिशत र गाउँपालिकाको हकमा १० देखि १५ प्रतिशत रहेका अनुमान गरिएको छ ।

५.३ राजश्व प्रशासन तथा सङ्कलन

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन अन्तर्गत संस्थागत संरचना, जनशक्ति व्यवस्थापन र प्रविधिको उपयोगको अवस्थालाई हेर्दा नगदी रसिद काट्ने कामलाई नै राजश्व प्रशासनको रूपमा बुझ्ने र निम्नस्तरको कर्मचारीलाई यस सम्बन्धी जिम्मेवारी तोक्ने गरिएको अवस्था छ भने सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई औपचारिकतामा सीमित गर्ने गरिन्छ । राजस्व आधार, राजस्वदर, सम्पत्तिको मूल्यांकन, दायरा बिश्लेषण, प्रशासनिक सुधार जस्ता विषयहरुको विषयगत ज्ञानको कमी, राजस्व क्षमता अभिवृद्धिका लागि कुनै लगानीको अभाव, प्रविधिको अधिकतम उपयोगको लागि पूर्वाधार तथा क्षमता विकासमा लगानी, पारदर्शिताको लागि सरोकारवालाहरुमा राजस्व सम्बन्धी सूचना सामाग्रीहरुको सम्प्रेषण जस्ता विषयहरु अत्यन्तै कम प्राथमिकता दिइएको छ । तापनि पालिकाको बडा कार्यालयहरु वाट राजस्व सङ्कलन हुँदै आएको छ । बडा कार्यालय र पालिका मुख्य राजस्व शाखा वीच प्रविधि मार्फत सञ्जाल स्थापित भएको छ, र राजस्व सङ्कलनमा सफ्टवेयर राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली प्रविधि प्रयोगमा छ ।

५.४ आन्तरिक राजस्व परिचालनको अवस्था

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
● सम्पत्तिमा आधारित कर –मालपोत वा भूमिकर	भएको	भएको	भएको
● सम्पत्तिमा आधारित कर –सम्पत्तिकर			
● व्यवसाय कर	भएको	भएको	भएको
● सवारी कर	नभएको	नभएको	नभएको
● घरजग्गा बहाल कर	नभएको	नभएको	नभएको
● विज्ञापन कर	भएको	भएको	भएको
● मनोरञ्जन कर	भएको	नभएको	नभएको
(ख) गैर कर राजश्व			
● सवारी पार्किङ शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● खानेपानी महशुल	नभएको	नभएको	नभएको
● विद्युत महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
● बहाल विटौरी शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● पर्यटन सेवा शुल्क	भएको	भएको	भएको
● फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● प्राकृतिक स्रोत ढुङ्गा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्रि	नभएको	नभएको	नभएको
● ढल निकास सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● हाटवजार सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
● पशुवधशाला सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● सडक बत्ती सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● अतिथि गृह सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
● दर्ता तथा निवारण दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● नक्सापास दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● नाता प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● अन्य प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
● लिलाम विक्री	नभएको	नभएको	नभएको
● सार्वजनिक निजी साभदारी	भएको	नभएको	नभएको
● अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)	भएको	भएको	भएको
● साँवा, व्याज, लाभांस र वोनस	नभएको	नभएको	नभएको
● भाडा तथा वहाल	नभएको	नभएको	नभएको
● मेसिन तथा औजार भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
● सभागृह भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
● ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा	नभएको	नभएको	नभएको

५.५ पालिकाको आन्तरिक आय र यथार्थ सङ्कलनको अवस्था

क्र.सं.	आय शीर्षक	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	आन्तरिक आय			
१.१	कर राजस्व			
	मालपोत वा भूमिकर		५४८८९६	१४२९४८०.४९
	सम्पत्ति कर			
	व्यवसाय कर	१५०००	७३३२७०	४४६३५०
	घरजग्गा बहाल कर	२०००००	९४०१०७	९५४१९.७०
	विज्ञापन कर	२५०००		
१.२	गैरकर राजस्व			
	जडिबुटी कवाडी र जिवजन्तु कर		७५००	१५३२१७.४०
	सेवा शुल्क दस्तुर		२६०००	७२५२०७.४४
	दुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर वहतर विक्रि		३७२२५११	१०२८१९००.०६
	विकास शुल्क		४००४२५	
	मालपोत कार्यालय सि.पा		६९९६८७	
	अन्य विविध आय	१०५५८२३.२४	६८१००	
	जम्मा आन्तरिक आय	१२९५८२३.२४	६३४६४९६	१३०५१५७५.०९

५.६ गाउँपालिकाका प्रमुख राजस्व श्रोतहरु

क) सम्पत्ति कर :

यथार्थ अवस्था : पालिकाको आर्थिक ऐन, २०७७ अनुसार सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा छ। तर सम्पत्ति कर निर्धारणका लागि करका दरहरु निर्धारण गरिएको छैन र व्यवहारमा सम्पत्ति कर कार्यान्वयनमा छैन।

सम्भाव्यता : पालिका क्षेत्रभित्र ५१५७ घरधुरीहरु छन्। सम्पत्ति करको प्रयोजनका लागि प्रति घरपरिवार वरावर १.५ जनासंग मात्रै घरजग्गाको स्वमित्व छ भन्ने अनुमानका आधारमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करीव ७७३६ करदाताहरु छन्। यस हिसावबाट गाउँपालिकाको सम्पत्ति कर निम्नानुसार सङ्कलन हुने देखिन्छ।

करदाता संख्या	करदाता प्रतिशत	सम्पत्तिको मूल्याङ्कन	करदर	अनुमानित राजस्व रु.
२,७०८	३५	५००,०००	०.०००१	१३५,३८०
१,९३४	२५	१,०००,०००	०.०००२	३८६,८००
११६०	१५	१,५००,०००	०.०००३	५२२,१८०
७७४	१०	२,०००,०००	०.०००४	६१८,८८०
५४२	७	३,०००,०००	०.०००५	८९२,२८०
२३२	३	४,०००,०००	०.०००६	५५६,९९२
१५५	२	५,०००,०००	०.०००७	५४९,५२०
११६	२	७,५००,०००	०.०००८	६९६,२४०
७७	१	१०,०००,०००	०.०००९	६९६,२४०
३९	१	१५,०००,०००	०.००१	५८०,२००
७७३६	१००	कूल सम्भावना		५,५४६,७१२

सुधारका पक्षहरु

सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका सम्बन्धमा पालिकाले गर्नुपर्ने विषयहरु निम्नअनुसार रहेको देखिन्छ :

- ▶ सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने।
- ▶ सम्पत्ति (घर र जग्गा) को मूल्यांकनको लागि बनाईको मूल्यांकन मापदण्ड र करदरमा समय सापेक्ष परिमार्जन वैज्ञानिक बनाउनु पर्ने।
- ▶ जग्गाको मूल्यांकन प्रति रोपनीमा मूल्यांकन गर्नु पर्ने।
- ▶ करदरलाई परिमार्जन गरी सहज र सरल बनाइनु पर्ने।
- ▶ दायरा वृद्धिका लागि सम्पत्तिको स्वयम घोषणा अभियान संचलन गर्नु पर्ने।
- ▶ पालिकामा अचल सम्पत्तिको खाता खोल्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने।
- ▶ सम्पत्तिको खरिदविकी वा कारोबारलाई अद्यावधि गर्नु पर्ने।

ख) भूमिकर (मालपोत)

यथार्थ अवस्था : पालिकाले मालपोत तथा भूमिकरलाई कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यसका लागि करका दरहरु निर्धारण भएको छ। सम्पत्तिको मूल्याङ्कनका लागि सङ्कलन र परम्परागत मूल्याङ्कन विधिलाई आधार मानिएको छ। यस अनुसार जग्गा सम्म मुख्य सङ्कलन छोएको, कच्ची सङ्कलन छोएको र सङ्कलन पुगेको जग्गालाई अवल, दोयम, सिम र चाहार गरी वर्गीकरण गरिएको छ।

ग) घरजग्गा वहाल कर

यथार्थ अवस्था : पालिकाले प्रयोजनका आधारमा वहाल करलाई वर्गीकरण गरेको छैन। व्यापारिक प्रयोजन, संस्थाहरुको कार्यालय राख्ने प्रयोजन र आवसीय प्रयोजन गरी वहाललाई वर्गीकरण भएको भएको छैन। वहाल करदर दुई पक्ष वीच संभौता भएको रकमको १० प्रतिशत निर्धारण गरिएको छ।

सम्भाव्यता : पालिकालाई बहाल कर भुक्तानी नगरी बहाल प्रयोजनमा वस्ने उद्योग व्यवसाय तथा कार्यालयहरुको संख्या यकिन नभएपनि उपरोक्त तथ्याङ्क भन्दा बढी नै रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण अनुसार निजी घर भन्दा वाहिर वसी व्यवसाय सञ्चालन गर्नेहरुको संख्या बढी देखाएको छ ।

सुधारका पक्षहरू

- ▶ घरजग्गा बहाल करको दर प्रगतिशील करको सिद्धान्तको आधारमा निर्धारण गर्ने ।
- ▶ घर जग्गा बहाल कर निर्धारणको लागि न्यूनतम बहाल मुल्यको दर निर्धारण गर्ने र बहाल मूल्यको दर बजार क्षेत्रमा व्यापारिक स्थानको महत्व र भवनको अवस्था तथा किसिमलाई पनि आधार लिने ।
- ▶ सम्पत्ति करको आधार र घरजग्गा बहाल करको आधार एउटै भएकोले दुबैको अभिलेखलाई एक आपसमा आवद्ध गर्ने ।
- ▶ बहाल करका संकलन प्रकृयामा स्पष्टता ल्याउन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- ▶ घरधनिहरूलाई बहालकरको प्रावधान तथा तिर्ने विधि सम्बन्धि जानकारी गराई करको दायरामा ल्याउन अभियान चलाउने ।

घ) व्यवसाय कर

यथार्थ अवस्था : यस गाउँपालिकाले व्यवसाय दर्ता र नवीकरण शुल्क सङ्कलन गर्दै आएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करीव ६१३ वटा साना ठूला व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेको आर्थिक सर्वेक्षणले देखाएको छ तर गाउँपालिकामा व्यवसाय कर भुक्तान गर्नेहरुको संख्या यकिन छैन ।

सम्भाव्यता : गाउँपालिकामा व्यवसाय कर भुक्तानी भएको रकम हेर्दा न्यून संख्यामा मात्रै व्यवसाय कर भुक्तानी भएको देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ६१३ व्यवसायहरु सञ्चालन भएको हुँदा यसको दायरा फराकिलो भएको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू

पालिकाको व्यवसाय कर सङ्कलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ :

- ▶ पालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि कार्यपालिकामा अनिवार्य दर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरी सबै व्यवसायीलाई सुचित गरी व्यवसायको स्वयम घोषणा अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- ▶ व्यवसायको लगत सङ्कलन गरी करको दायरामा नआएका व्यवसायहरूलाई दायरामा ल्याउने ।
- ▶ व्यवसायको वार्षिक कर संगै शुरुको वर्षमा दर्ता शुल्क निर्धारण गर्ने । व्यवसाय कर असुलीमा छुट तथा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- ▶ व्यवसाय कर सङ्कलन टोली गठन गरी वर्षमा १ पटक व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलन अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- ▶ व्यवसाय दर्ता प्रकृया संगै बन्द भएका व्यवसायहरु नामसारी तथा खारेजी गर्ने व्यवस्था गरि कार्यान्वयन गर्ने ।
- ▶ सबैखाले पेशाकर्मीहरूलाई पनि व्यवसाय करको दायरामा ल्याउन अभियान सञ्चालन गर्ने ।

ड) नक्सापास

यथार्थ अवस्था : गाउँपालिकाको अभिलेख अनुसार नक्सापास सामान्य अवस्थामा देखिन्छ र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ का लागि न्यून राजस्व सङ्कलन भएको छ । नक्सापास गरी संरचना निर्माण गर्ने अभ्यास गाउँपालिकामा कमै रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सम्भाव्यता : जुगल गाउँपालिकामा निर्माण कार्य वढ्दो कममा छ । भूकम्पीय दृष्टिवाट पनि जनमानसमा स्वचेतना अभिवृद्धि भएको छ तसर्थ संरचनाहरुको निर्माण अघि नै नक्सापासलाई अनिवार्य गरिएमा राजस्व वढ्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरु

नक्सापास प्रकृयाले आयआर्जन मात्र नभई भवन निर्माण प्रकृयालाई नियमन समेत गर्ने भएकोले यसलाई प्रभावकारी बनाउने तर्फ पहल गर्न जरुरी देखिन्छ ।

- ▶ नयाँ घर बनाउनुअघि नक्सापास गराउनका लागि सूचनामूलक, जानकारीमूलक, सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्ने ।
- ▶ नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने ।
- ▶ घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने ।
- ▶ नक्सापास नगरी घर निर्माण गर्दा हुनसक्ने क्षति तथा नक्सापास प्रावधानमा भएका दण्ड जरिवानाका व्यवस्थासमेत प्रचार प्रसार गर्ने ।

च) सेवा शुल्क तथा दस्तुर

यथार्थ अवस्था : सेवाग्राहीहरुवाट पालिकाले आवेदन शुल्क, प्रमाणित शुल्क, सिफारिस जस्ता सेवाहरु पालिका मुख्य कार्यालय एवं वडाहरुवाट सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

सम्भवना : पालिका एवं वडा कार्यालयहरुमा आई सेवा सुविधाहरु उपयोग गर्ने सेवाग्राहीको संख्या वढ्दो छ र वात्य पक्षसंग हुने गरेको विविध कारोबारका कारण पालिकाको सिफारिस, प्रमाणीकरणको आवश्यकता वढ्दो छ ।

सुधारका पक्षहरू

- ▶ विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने ।
- ▶ सिफारिश वा प्रमाणित प्रमाणपत्र चलानी गर्नु पुर्व दस्तुर संकलन गरेको एकीन गर्ने ।
- ▶ वडावाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।

माथि उल्लेखित राजस्वका क्षेत्रहरु बाहेक जुगल गाउँपालिकाभित्र अन्य राजस्व संकलनका क्षेत्रहर पनि रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र १५ वटा साना मझौला जलविद्युत आयोजनाहरु संभालन भएका छन भने यस गाउँपालिकाक्षेत्रभित्रवाट ३५० मेगावाट क्षमताको विद्युत पनि उत्पादन भइरहेको छ । त्यसैगरी स्लेट ढुङ्गाको उत्खनन पनि मनग्र देखिन्छ भने जडिबुटि लगायत सुनपातीवाट धुप बनाउन सकिने सम्भावना प्रबल रहेको छ ।

५.७ संस्थागत क्षमता

संस्थागत संरचना स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न समितिहरु गठन भएका छन् र आवश्यकताका आधारमा उपसमितिहरु गठन भई संघीयताको अभ्यास भएको छ । पालिका जनशक्तिको हिसावले जनप्रतिनिधिहरु र कर्मचारीहरु आवद्ध छन् । प्रशासन, शिक्षा, लेखा, प्राविधिक, सूचना, रोजगार सेवा, स्वास्थ्य, कृषि तथा पशुविकास, सामाजिक विकास, राजस्व, योजना शाखा तथा उपशाखाहरु क्रियाशील छन् । राजस्व शाखामा एक जना कर्मचारीको व्यवस्था गरिएको छ भने राजस्व सङ्कलन वडा कार्यालयवाट भई वडा सचिवको समेत आवद्धता रहदै आएको छ । पालिकाका लागि यो ठूलो जनशक्ति हो । यसैगरी सूचना तथा सञ्चारका आधुनिक प्रविधिहरु पालिकामा उपलब्ध छ । लेखामा आर्थिक कारोबारको

अभिलेखीकरणका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरिएको छ । राजस्व सङ्कलन गर्ने सन्दर्भमा पालिका मुख्य कार्यालय र वडा कार्यालयहरु बीच सञ्चाल विकास गर्ने क्रममा छ ।

५.८ राजस्व सम्बन्धी प्रमुख सवालहरु

- ▶ घरेलु कार्यालय, कर कार्यालय र पालिकालाई समेत व्यवसाय कर तिर्नु पर्दा दोहोरो कर भएको ।
- ▶ कर तिर्ने र कर नतिर्ने बीच भिन्नता नदेखिएको ।
- ▶ बहाल कर महंगो भएको
- ▶ राजस्वमा दक्ष अनुभवी कर्मचारीको अभाव, दरवन्दी नभएको, सामान्यस्तरको कर्मचारीवाट राजस्व प्रशासन सञ्चालन भएको र कर्मचारी अपुग ।
- ▶ कर भुक्तानी गर्नेतर्फ नयाँ करका दर दायरा राखि संकलन गर्न सम्भावना नभएको । विशेषगरि छिमेकी गाउँपालिकाले करमुक्त पालिका घोषणा गरेकोले राजनैतिक दवाव पनि रहेको ।

परिच्छेद - छ राजस्व सुधार कार्ययोजना

६.१ कर राजस्व सुधार योजना

कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, भूमिकर, घर जग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी कर र जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर रहेको छ । उपरोक्त करहरुको सुधारका लागि पालिकाकाको देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रभित्रका करका श्रोतहरु पहिचान, दायरा विस्तार र नागरिकहरुलाई कर सञ्चालनमा आवद्ध गरी कर सङ्कलनमा प्रभावकारीता ल्याई सङ्कलित रकमलाई पूँजी वृद्धि क्षेत्रमा लगानी गर्दै कर राजस्वलाई पालिकाको दिगो, भरपर्दो र मुख्य आय श्रोतको रूपमा स्थापित गर्नु ।

ख) रणनीतिहरु

- १ कर राजस्वको प्रभावकारी परिचालनका लागि ऐन, नियम तथा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- २ कर तिर्ने अभ्यासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने ।
- ३ राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने
- ४ कर संकलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउने ।
- ५ करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा बनाउने ।
- ६ सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।

ग) कार्यनीतिहरु

रणनीति- १ अन्तर्गतको कर राजस्वको प्रभावकारी परिचालनका लागि ऐन कानुन तर्जुमा अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. पालिकाको आर्थिक ऐनलाई व्यवहारिक र समयसापेक्षा बनाउन हरेक आर्थिक वर्ष अध्ययनका आधारमा पालिका आर्थिक ऐन संशोधन, परिमार्जन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, जडीबुटी कवाडी तथा जीवजन्तु कर सञ्चालनका लागि अलग अलग कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. पालिका भित्र नियमित रूपमा सञ्चालन हुने उद्योग, व्यापार व्यवसायको अनिवार्य दर्ता र इजाजत लिनुपर्ने पक्षलाई मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. ट्याक्टर (वालुवा, ईटा, गिड्ठी, माटो संकलनका लागि) लगायत स्थानीय सवारी साधन (टाँगा, रिक्सा, आटो/ई-रिक्सा), नियमित सञ्चालन हुने सवारी साधनलाई इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति २ को कर तिर्ने अभ्यासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२. आर्थिक वर्षको शुरुमा एकमुष्ट कर भुक्तानीमा करछुट दिइनेछ ।
३. करदाताहरुको स्तर निर्धारण गरी ठूला करदाताहरुलाई सार्वजनिक कार्यक्रम मार्फत सम्मान गरिनेछ ।
४. ठूला करदाताहरुलाई पालिकाको सिफारिस एवं प्रमाणीकरण दस्तुर एक निश्चित अवधिका लागि छुट दिइनेछ ।
५. कर नतिर्ने, निर्धारित अवधिभित्र कर तिर्ने ढिलाई गर्ने करदातालाई दण्ड सजाय गरिनेछ ।

६. वडा एवं समुदायस्तरमा कर शिक्षा जनचेतना प्रचार सामाग्रीहरु वितरण र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. करदाता पहिचानका लागि घरधुरी सर्भेक्षण एवं तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी साधन कर, जडीबुटी कवाडी एवं जीवजन्तु करका करदाताहरुको अभिलेख अलग अलग र विस्तृत विवरण तयार पार्ने र लगत नियमित अद्यावधिक गरिनेछ ।
३. घर नम्वरिङ्ग गर्दै करदाताहरुलाई करदाता परिचय पत्र वितरण गरिनेछ ।
४. पालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार व्यवसाय, घरजग्गा वहाल विवरण सङ्कलन गरी लगत अद्यावधिक गरिनेछ ।
५. पालिका भित्र नियमित सञ्चालित स्थानीय सवारी साधन (टाँगा, रिक्सा, ओटो तथा ई रिक्सा) लाई नम्वरिङ्ग गर्ने सोको अभिलेख राखिनेछ ।
६. राजस्व शाखामा तथ्याङ्कहरु कम्प्युटर प्रणाली आइसिटिको प्रयोगमा ल्याउने । यसका लागि इण्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।

रणनीति ४ को कर सङ्कलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. कार्यपालिका र वडा कार्यालय वीच कम्प्युटर संजाल स्थापित गरी वडा कार्यालयवाट कर सङ्कलन सेवा सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
२. राजस्व सङ्कलनमा वैकिङ् प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।
३. कर विवरण पेश लगायत राजस्व सम्बन्धी कार्य लागि अनलाइन सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
४. सङ्कलित राजस्व विवरण कार्यपालिकाको वेवसाइट मार्फत सार्वजनीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ५ को करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व सङ्कलनमा प्रगतिशिल करदर प्रणाली लागु गरिनेछ ।
२. कर वृद्धिका लागि नयाँ क्षेत्रहरु पहिचान गर्ने र करको दररेटलाई सक्दो न्यून बनाउने र दायरा फराकिलो पारिनेछ ।
३. भूउपयोग, जग्गाको उपयोगता र मूल्यको आधारमा भूमि वर्गीकरण एवं रेखाङ्कन गर्ने र सोका आधारमा भूमिकर दर निर्धारण गरिनेछ ।
४. जग्गा तथा घरको भौगोलिक अवस्थिति, संरचनाको किसिमको आधारमा सम्पत्तिकर निर्धारण गरिनेछ ।
५. व्यवसायको प्रकृति, स्तर, व्यवसाय सञ्चालन क्षेत्र, कारोबारको आधारमा वर्गीकरण गरी सोको आधारमा करको दररेट निर्धारण गरिनेछ ।
६. जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तुको हाड सिड आदिको उपलब्धता, व्यवसायिक उपयोगिता, मूल्य श्रृङ्खला चक्र र वजार मूल्यका आधारमा करदर निर्धारण गरिनेछ ।
७. करको दररेट निर्धारणका लागि स्थानीय समाजसेवी, वुद्धिजिवी, राजनीतिक दल, सरोकारवाला, संघ संस्था तथा करदाताको राय सुभाव प्रतिक्रियाका आधारमा तय गरिनेछ ।

रणनीति ६ को सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. सङ्कलित राजस्वलाई आय वृद्धि हुने क्षेत्र वारे अध्ययन, अनुसन्धानवाट पहिचान गर्ने र सो क्षेत्रमा लगानी गरिनेछ ।

२. निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटवजार, उद्यान पार्क, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, सड्कलन केन्द्र, गोदाम घर, पर्यटकीय स्थलमा अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधार, सार्वजनिक शैचालय निर्माणमा लगानी गरिनेछ ।
३. बडा कार्यालयहरु वहुउद्देशीय उपयोगका लागि निर्माण गरी सेवाग्राहीहरुका अत्यावश्यक सेवाहरु उपलब्ध गरिनेछ ।
४. कृषि र वन पैदावरका क्षेत्रमा उद्यमशिलता एवं व्यवसायिकता विकास गर्ने सम्बन्धी कार्यकमहरु सञ्चालन गरी उद्योग व्यवसायहरुको स्थापनामा सहयोग गरिनेछ ।

कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	सम्पति कर		
१	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को मूल्यांकन	२०७९ आषाढ मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँ सभा
२	सम्पति कर व्यवस्थापन कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०७९ ज्येष्ठ असार सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३	सबै बडाबाट सम्पति कर सड्कलन गर्ने गरी आवश्यक भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने र कर संकलन गर्ने	२०७८ श्रावण देखि नियमित	गाउँपालिका, बडा कार्यालयहरु
४	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को स्वयम घोषणा अभियान सञ्चालन गरी सम्पति करदाताहरुको तथ्यांक अद्यावधि गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व शाखा र बडा कार्यालयहरु
ख)	घर जग्गा बहाल कर		
५	पालिकाभित्र संस्थागत, व्यवसायिक वा व्यक्तिगत प्रयोजनले बहालमा रहेका घरजग्गाको तथ्याङ्क सड्कलन गर्ने	२०७८ आश्विन मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा बडा सचिव
६	घरजग्गा बहाल करको दर प्रगतिशील करको सिद्धान्तको आधारमा निर्धारण गर्ने (घर जग्गा बहाल कर निर्धारणको लागि न्यूनतम बहाल मुल्यको दर निर्धारण गर्ने र बहाल मूल्यको दर बजार क्षेत्रमा व्यापारिक स्थानको महत्व र भवनको अवस्था तथा किसिमलाई पनि आधार लिने)	२०७८ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति र गाउँसभा
७	बहाल करका सड्कलन प्रक्रीयामा स्पष्टता ल्याउन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	२०७८ साउन मसान्त भित्र	गाउँपालिका
८	बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई सम्पूर्णलाई करको दायरमा ल्याउन	२०७८ साउन मसान्त देखि नियमित	राजस्व उपशाखा
ग)	व्यवसाय कर		
९	पालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि पालिकामा अनिवार्य दर्ता गर्नु पर्ने व्यवस्था गर्न सबै व्यवसायीलाई सुचित गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा
१०	व्यवसायको वार्षिक कर संगै शुरुको वर्षमा दर्ता शुल्क निर्धारण गर्ने । व्यवसाय कर असुलीमा छुट तथा दण्ड जरिवानाको	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	व्यवस्था गर्ने ।		
११	दर्ता भएका (सूचीकृत) व्यवसायहरूको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरु
१२	व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलनका लागि मुख्य बजार क्षेत्रहरूमा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरु
घ)	जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर		
१३	जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर सङ्कलन हुने स्थान र परिमाण जानाकारीका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरु
१४	कवाडी कर (सङ्कलन गरि ढुवानी गर्ने सवारीको आधारमा प्रति ट्रिप) को दर निर्धारण गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति र गाउँसभा
ङ)	विज्ञापन कर		
१५	विज्ञापनका सामाग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरु
१६	न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने	२०७८ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरु

६.२ गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकावाट गरिने सिफारिस, प्रमाणीकरण, र संघ संस्थाहरूको दर्ता, इजाजत, अनुमति, नवीकरण, अचल सम्पत्तिको मूल्याङ्कन जस्ता सेवा सुविधाहरु उपलब्ध गराए वापतको शुल्क, दस्तुर एवं प्राकृतिक श्रोतको विकीर्ह रहेका छन् । उपरोक्त गैरकरहरूको सुधारका लागि गाउँपालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरु पहिचान, विस्तार गरी नागरिकहरूलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय सेवा सुविधाहरु न्यूनतम शुल्क तथा दस्तुरमा उपलब्ध गराई गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि ल्याउनु ।

ख) रणनीति

१. गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
२. गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरु पहिचान एवं विस्तार गर्ने ।
३. सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री वनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. प्राकृतिक श्रोतहरु ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा आदिको उपयोग सम्बन्धी निश्चित मापदण्ड निर्धारण गर्दै कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक तथा गैर सरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरूको दर्ता, नवीकरण, अनुमति, इजाजत सम्बन्धी कार्यविधि तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

३. सरकारी एवं ऐलानी जग्गा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटक क्षेत्र प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
५. पालिका भवन निर्माण मापदण्ड सहित नियमावली तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरु पहिचान एवं विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्वका आधार क्षेत्र पहिचान तथा विस्तारका लागि अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ ।
२. पालिका क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक श्रोतहरु ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा संकलनका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (आइई) गर्ने । सोका आधारमा ठेक्का प्रक्रियाद्वारा ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा संकलन एवं विक्री गर्दै नियमित रूपमा सो कार्यको अनुगमन गरिनेछ ।
३. स्थानीय व्यवसायिक, गैरसरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरु सञ्चालन अघि अनिवार्य रूपमा अनुमति तथा इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरु पहिचान, अत्यावश्यक पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको व्यवस्था गरी आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटकहरुको प्रवेशमा न्यूनतम शुल्क निर्धारण गरिनेछ ।
५. शहरीकरण संगसंगै निजीक्षेत्रसंगको सहकार्यमा फोहरमैला व्यवस्थित गर्ने ठेक्का प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. सेवा सुविधाहरुको शुल्क, दस्तुर न्यूनतम निर्धारण गर्ने र परिमार्जन गरिनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक, गैर सरकारी तथा सामुदायिक संघ संस्थाका लागि दर्ता शुल्क, नवीकरण, अनुमति एवं इजाजत शुल्क, दस्तुर अलग अलग निर्धारण गरिनेछ ।
३. भौगोलिक अवस्थिति र आर्थिक सामाजिक रूपमा अति विपन्न तथा लक्षित वर्गका आधारमा सेवा शुल्क, दस्तुरहरुमा छूट व्यवस्था गरिनेछ ।
४. एकै प्रकृतिको कार्य नियमित रूपमा सेवा लिनुपर्ने करदाताहरुको पहिचान गरी आवश्यक नियम बनाई सेवा शुल्क तथा दस्तुरमा छूटको व्यवस्था गरिनेछ ।

गैरकर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
च)	प्राकृतिक श्रोत		
१७	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको विक्री	२०७८ साउन मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र वडा कार्यालयहरु
१८	सम्पुर्ण सम्भाव्य स्थलहरुको IEE परिक्षण गर्ने र सो अनुशारको परिमाण एकिन गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	प्राविधिक शाखा र प्रशासकीय अधिकृत
१९	उत्खनन् तथा संकलन सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गरी नगर कार्यपालिकावाट स्वीकृत गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२०	संकलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खननहुने कार्य सुनिश्चित गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति गाउँ कार्यपालिका
२१	कर चुहावटको अवस्था लाई मध्यनजर गर्दै नियन्त्रणका लागि सुरक्षा निकाय संग समन्वय गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	गाउँकार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
छ)	नक्सापास दस्तुर		

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
२२	पुराना घरको अभिलेखीकरण/अद्यावधिकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास अनिवार्य गर्ने सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने । नक्सापास नगरि घर निर्माण गर्दा हुनसक्ने क्षति तथा अन्य जोखिम सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	प्राविधिक शाखा, वडा कार्यालयहरू र गाउँ कार्यपालिका
२३	नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरू
२४	घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने	२०७८ साउन देखि नियमित	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्राविधिक शाखा र वडा कार्यालयहरू
ज)	सरकारी सम्पत्ति बहाल बाट प्राप्त आय		
२५	हाल असुली भईरहेको बहाल रकमको आधारमा बहाल दर पुनरावलोकन गरि परिमार्जन गर्ने	२०७८ साउन सम्म	राजस्व परामर्श समिति र गाउँसभा
भ)	सेवा शुल्क, दस्तुर तथा विविध आय		
२६	व्यवसाय दर्ता तथा अनुमतिका लागी छुटै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२७	सिफारिस वा प्रमाणित प्रमाणपत्र चलानी गर्नुपर्व दस्तुर संकलन गरेको एकीन गर्ने । वडावाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने	२०७८ साउन देखि	वडा सचिव
२८	विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने	२०७८ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँसभा
ऋ)	दीर्घकालीन आय स्रोतको पहिचान तथा सम्भाव्यता		
२९	पालिकालाई दीर्घकालीन आय हुन सक्ने सम्भाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने - हाट बजार संचालन - उद्यमशिलता विकास - औद्योगिक ग्राम - ल्याण्ड फिल्ड साईट आदी	२०७८ साउन मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३०	पालिका क्षेत्रभित्र पर्यटकीय पूर्वाधार विकास सहित होमस्टे, रिसोर्ट सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका
३१	व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटबजार, उच्चान पार्क, जलासय, पोखरी, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, फोहर संकलन केन्द्र, सार्वजनिक शौचालय जस्ता भौतिक पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक निजी साझेदारी मोडेलमा निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण, लिज, सेवा करार, व्यवस्थापन करार जस्ता विधि पढ्नी भएका राजश्व सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका

६.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकाको राजस्व नीति, कार्यक्रम, संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक संयन्त्र, जनशक्ति विकास तथा व्यवस्था एवं प्रविधिको प्रयोग जस्ता पक्षहरु रहेका छन् । उपरोक्त कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सक्षम, सबल, प्रभावकारी, पारदर्शी एवं प्रविधियुक्त बनाउनु ।

ख) रणनीति

१. पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तय गर्ने ।
२. राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छारितो, प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउने ।
३. राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तयार गर्ने अन्तर्गत कार्यनीतिहरु

१. राजस्व सुधार एवं परिचालनका लागि गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित मध्यमकालीन नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ ।
२. मध्यमकालीन नीतिका आधारमा वार्षिक कार्यक्रम तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

रणनीति २ को राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छारितो, प्रभावकारी र पारदर्शी अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सिधै रिपोटिङ् गर्ने गरी कार्यपालिका अन्तर्गत राजस्व शाखा स्थापना गरिनेछ । शाखामा शाखा अधिकृत, प्राविधिक कर्मचारी (आइटी) सहित आवश्यक कर्मचारी कार्यपालिका व्यवस्था गरिनेछ ।
२. वडा कार्यालयवाट राजस्व सङ्कलन गर्ने अलगै इकाइ स्थापना गरी आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई क्रियाशील बनाइनेछ ।
४. नागरिकहरुको अचल सम्पत्ति मूल्याङ्कनका लागि प्राविधिकहरु समेत रहने गरी पालिका स्तरीय सम्पत्ति मूल्याङ्कन समिति गठन गरिनेछ ।
५. पालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
६. राजस्व प्रशासनका विधि प्रक्रिया, ऐन, नियम तथा कार्यविधि एवं नीति कार्यक्रम वारे जनप्रतिनिधि एवं करदाताहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
७. सम्भावित करदाता, स्थानीय समुदायलाई कर सम्बन्धी कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
८. पालिकाको आय व्यय विवरण अद्यावधिक गर्दै वेवसाइडमा अपलोड गरिनेछ ।
९. भूमिकर, सम्पत्तिकर, व्यवसाय कर लगायतका करहरु संकलनका लागि एकद्वार कर संकलन प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व शाखा एवं वडा कार्यालयमा समेत कम्प्युटर प्रणाली आइसिटि प्रयोगमा ल्याइनेछ ।

२. वडा कार्यालयहरु समिति कार्यपालिकामा तिव्रगतिको इण्टरनेट जडान गरिनेछ ।
३. राजस्व शाखा र वडा कार्यालय बीच कम्प्युटर सञ्जाल स्थापना गरी राजस्व सङ्कलनलाई व्यवस्थित पारिनेछ ।
४. वित्तीय संस्थाहरुसंग सहकार्य गरी बैंकिङ प्रक्रिया मार्फत राजस्व सङ्कलन गर्ने र कम्प्युटर प्रिण्टेर विजक जारी गरिनेछ ।
५. राजस्व सम्बन्धी कार्यका लागि अनलाइन सेवा प्रदान गरिनेछ ।
६. मोबाइल एप्सको विकास गरी राजस्व सम्बन्धी जानकारी करदाताहरुलाई गराइने छ ।

राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

क.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
ठ)	सांगठनिक स्वरूप तथा संस्थागत क्षमता		
३२	राजस्व उपशाखामा राजस्व सम्बन्धी सम्पुर्ण दस्तावेज तथा तथ्यांकको अभिलेख राख्न	नियमित	राजस्व उपशाखा
३३	राजस्व उपशाखामा दरबन्दी अनुरूप कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने	२०७८ पौष मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३४	राजस्व प्रशासनका कर्मचारी (वडा सचिव समेत)लाई क्षमता तालिम व्यवस्था गन	२०७८ असोज सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३५	राजस्व असुलीमा प्रायोग भएको सफ्टवेयरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने । - राजस्व कोड अनुशारका शिर्षकहरू - विगत आ.व.को विवरण तथा अभिलेख प्रविष्टि - आर्थिक ऐनमा उल्लेख भएका सम्पुर्ण प्रावधान तथा दररेट प्रविष्टी	२०७८ साउन मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा
३६	वडा सचिवहरुको बैठक नियमित (कम्तिमा त्रैमासिक) राखी राजस्व असुलीको अवस्था, भोगेका समस्या तथा एकरूपता ल्याउन छलफल गर्ने	त्रैमासिक	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा
ठ)	कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था		
३७	आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने: - सम्पत्ति कर, सम्पत्ति वहाल, नदीजन्य पदार्थको विक्रीको दर उल्लेख गर्ने । - मनोरन्जन कर, ठुला सवारी कर, घरपालुवा पशु पन्थी विक्री कर हटाउने । - मालपोत कर, घर जग्गा बहाल कर, कवाडी, जडिबुटी तथा जिवजन्तुकर, सवारी कर, व्यवसाय कर, नक्सापास दस्तुर आदी परिमार्जन गर्ने । - राजस्व असुलीमा छुट तथा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७८ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा
३८	राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा करदातामैत्री बनाउन	२०७८ साउन	गाउँकार्यपालिका
ठ)	समन्वय, अनुगमन र समीक्षा		
३९	राजस्व संग सम्बन्धित सरोकारवालाहरु संग नियमित समन्वय तथा छलफल गर्ने	अर्ध वार्षिक	राजस्व उपशाखा
४०	स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी राजस्व संकलन प्रगतिको समीक्षा गरी सुधारका कदम चाल्ने	त्रैमासिक	राजस्व उपशाखा
ठ)	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने		

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
४१	यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयन गर्ने । कृयाकलापहरू कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४२	आवधिक रूपमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने । कृयाकलापहरूमा आवश्यक परिमार्जन गर्दै जान	२०७८ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद - सात

त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण

७.१ कर राजस्व प्रक्षेपण

यस शिर्षकमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात्को आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७८/७९ देखि २०८०/८१) को लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो। आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुनसक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। त्यसैगरी केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ। आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रूपमा तल व्याख्या गरिएको छ।

७.२ राजस्व प्रक्षेपणको आधार

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात्को आगामी तीन वर्ष (आ.व. ०७८/७९ देखि ०८०/८१) को लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो। आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुन सक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। त्यसैगरी केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ। आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रूपमा तल व्याख्या गरिएको छ।

राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू

क्रसं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
क)	आन्तरिक आय तर्फ	
	सम्पत्ति कर	घरधुरीको आधारमा सम्पत्ति माथि एकघर एक करदाताको आधारमा
	भूमिकर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि २० प्रतिशत र सो पश्चात २५ प्रतिशतले वृद्धि हुने
	व्यवसाय कर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि ३० प्रतिशत र सो पश्चात २० प्रतिशतका दरले हरेक वर्ष वृद्धि हुने
	घरजग्गा बहाल कर	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
	नक्सापास	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. २ लाख अनुमान र सो पश्चात १५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
	सिफारिस, प्रमाणित	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु.५ लाख अनुमान र सो पश्चात ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
	दर्ता नवीकरण	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ५० हजार र सो पश्चात पनि ५० हजार नै हुने
	अन्य दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु.७० हजार सो पश्चात ५ प्रतिशत का दरले वृद्धि हुने
	व्यक्तिगत घटना	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. १० हजार सो पश्चात १० प्रतिशतले वृद्धि हुने
	दुंगा, गिटी, वालुवा (दहतर वहतर)	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ३ लाख र सो पश्चात २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
	वहाल विटौरी	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ३५ हजार र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
	अन्य दस्तुर	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु.५०,००० र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने

	अन्य आय	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ का लागि रु. ७५,००० र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने
ख	वाह्य श्रोत	
	संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
	प्रदेश सरकार : वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान (सडक बार्ड नेपाल, अन्य संघ संस्था आदी बाट प्राप्त हुने)	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा एकमुष्ठ ५० लाख अनुमान र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने छ
	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान (योजनाहरूमा जन/लागत सहभागिता)	आगामी आ.व.मा एकमुष्ठ ५ लाख अनुमान र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने

७.३ आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

क्र.सं.	आय शिर्षक	२०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०७९/८१
१	आन्तरिक आय				
१.१	कर राजस्व				
	मालपोत वा भूमिकर	१४२९४८०	१७१५३७७	२०५८४५२	२४७०९४२
	सम्पत्ति कर		०	०	०
	व्यवसाय कर	४४६३५०	५३५६२०	६४२७४४	७७१२९३
	घरजग्गा बहाल कर	१५४२०	१८५०४	२२२०४	२६६४५
	विज्ञापन कर		०	०	०
१.२	गैरकर राजस्व		०	०	०
	जडिबुटी कवाडी र जिवजन्तु कर	१५३२१७	१८३८६१	२२०६३३	२६४७६०
	सेवा शुल्क दस्तुर	७२५२०७	८७०२४९	१०४४२९९	१२५३१५८
	दुड्गा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्रि	१०२८१९००	१२३३८२८०	१४८०५९३६	१७७६७१२३
	विकास शुल्क		०	०	०
	मालपोत कार्यालय सि.पा		०	०	०
	अन्य विविध आय		०	०	०
	जम्मा आन्तरिक आय	१३०५१५७५	१५६६१८९०	१८७९४२६८	२२५५३१२२
२.	वाह्य श्रोत				
	संघ : वित्तीय समानीकरण	११०७०००००	११३२०००००	११८८६००००	१२४८०३०००
	संघ : सशर्त	१९८४८८९६०	१९५३०००००	२०५०६५०००	२१५३१८२५०
	संघ : विशेष अनुदान	०	१२५०००००	१३१२५०००	१३७८१२५०
	संघ : सम्पूरक अनुदान	२११८९०००		०	०
	प्रदेश: समानीकरण	१००२९०००	९५६३०००	१००४११५०	१०५४३२०७.५
	सशर्त अनुदान	२११२३०००	३२८२९०००	३४४७०४५०	३६१९३९७२.५
	प्रदेश : विशेष अनुदान	०	६००००००	६३०००००	६६१५०००

क्र.सं.	आय शिर्षक	२०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०७९/८०
	प्रदेश : समपूरक अनुदान	२९९२२०००	२९९४६०००	३१४४३३००	३३०१५४६५
	संघ : राजस्व वाँडफाँड	६८३८५५६८	८७३३९०००	९१७०५९५०	९६२९९२४८
	प्रदेश : राजस्व वाँडफाँड		१०००००००	१०५०००००	११०२५०००
	आन्तरिक श्रोत नगद	१५००००००		०	०
	आन्तरिक श्रोत बैंक मौज्दात	१८०७३११५६		०	०
	स्थानिय संचित कोष मौज्दात		१००००००००	१०५००००००	११०२५००००
	जम्मा वाह्य श्रोत	६५५५६७८५	५९६६७७०००	६२६५१०८५०	६५७८३६३९३
	जम्मा वाह्य तथा आन्तरिक श्रोत	६६८६१९४६०	६१२३३८८९०	६४५३०५११८	६८०३८९५१४

परिच्छेद - आठ

कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्यांकन

८.१ कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

सहभागितात्मक पद्धति अपनाई तर्जुमा गरिएको यस राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि पालिकाले राजस्व सुधारसंग सम्बन्धित नीति, रणनीति, उद्देश्य अनुरूप माथि कार्ययोजना खण्डमा उल्लेख गरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरुको लागि आवश्यक खर्चलाई विनियोजन वजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ। कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु सम्पादन हुन नसकेमा त्यसले प्रक्षेपण गरिए बमोजिम आय सङ्कलनमा प्रभाव पार्न सक्छ। यसका अतिरिक्त राजस्व सुधार कार्ययोजनाका निश्चित कार्य गर्न अन्य सहयोगी निकाय तथा परियोजनाहरूवाट पनि सहयोग लिन सकिन्छ।

पालिकालाई प्राप्त राजस्व अधिकारहरु मध्ये क्तिपय अधिकारहरु विगतको तुलनामा निकै फरक भएकाले राजस्व व्यवस्थापनलाई त्यस अनुरूप सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। तसर्थ राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ।

८.२ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था अनुसार गठन भएको राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरु अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ। यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन

यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा / उप शाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ। स्थानीय सरकारले कमितिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्ने तर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक छ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रूपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ। त्यसैगरी आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका गरेका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ति पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गरिनु आवश्यक छ।

(ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुभावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ। छलफलको क्रममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकताको आधारमा नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय लिनु आवश्यक छ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकन

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने चाहने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन् । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क बाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको भावना तथा विचार सङ्कलन पनि अनुगमनको मुख्य विधि बनाउन सकिन्छ ।

अनुसूची

राजस्व सुधार कार्य योजना तयारीका लागि सूचना संकलन फाराम

पालिकाको नाम:

राजस्व शाखा प्रमुखको नाम:

नोट: सबै रकम रु हजारमा भरिदिनिहोला ।

१. पालिकालाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था:

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
● सम्पत्तिमा आधारित कर –मालपोत वा भूमिकर			
● सम्पत्तिमा आधारित कर – सम्पत्तिकर			
● व्यवसाय कर			
● सवारी कर			
● घरजग्गा बहाल कर			
● विज्ञापन कर			
● मनोरञ्जन कर			
(ख) गैर कर राजस्व			
● सवारी पार्किङ शुल्क			
● खानेपानी महशुल			
● विद्युत महसुल			
● बहाल विटोरी शुल्क			
● पर्यटन सेवा शुल्क			
● फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
● प्राकृतिक स्रोत: ढुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्रि			
● ढल निकास सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क			
● हाटवजार सेवा शुल्क			
● पशु वधशाला सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क			
● सडक बत्ती सेवा शुल्क			
● अतिथि गृह सेवा शुल्क			
● अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क			
● दर्ता तथा नविकरण दस्तुर			
● नक्सापास दस्तुर			
● सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर			

आय शिर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
● नाता प्रमाणित दस्तुर			
● अन्य प्रमाणित दस्तुर			
● लिलाम विक्री			
● सार्वजनिक निजी साफदारी			
● अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)			
● सँचार, व्याज, लाभांस र वोनस			
● भाडा तथा वहाल			
● मेसिन तथा औजार भाडा			
● सभागृह भाडा			
● ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा			

१.१ पालिकाले माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सो को विवरण :

क.

ख.

ग.

२. पालिकाले आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हाल सम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू तथा सो को परिचालन गर्ने उपाय

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

३. राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था:

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि गर्नु पर्छ ?
संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ?		

राजस्व शाखामा हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
कर्मचारीको क्षमता विकासकोलागि के गरिएको छ ?		
राजस्व प्रशासन शाखाले गर्ने काम तोकिएको छ ?		
कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिइएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व संकलन गर्न सफ्टवयरको प्रयोग छ ?		
कुन कुन शीर्षकको राजस्व संकलन बडा बाट हुन्छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ?, एसएमएस, इमेल, टेलिफो आदि)		
राजस्व प्रशासन संचालन अवस्था		
करदाता अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु (सम्पत्ति, व्यवसाय, विज्ञाप वहाल आदि) को करदाताहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण छ छैन स्थायी सम्पत्तिहरुको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोबारको मूल्यांक कर्तिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छैन ?		
राजश्व चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् ? र तिनको नियन्त्रणकोलागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
कानुनी व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा राजश्व तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आयस्रोतहरुमा कसरी लाग्नु गरिएको छ ?		
करदाताहरूलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे जानकारी गराउने व्यवस्था के छ, र कर्तिको प्रभावकारी छ ?		
नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था के कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुन्दर अवस्थाको अनुरागमनको व्यवस्था के छ ?		
राजस्व बढाउन सार्वजनिक निजी साझेदारीमा के गरिएको छ, के रसकिन्छ ?		
सूचना तथा समन्वय		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कर गरिएको छ ? (शिक्षा मूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ वोर्ड, बेव साइट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकारवालाहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समितिको प्रभावकारीता कस्तो छ ?		
राजश्व असुलीमा सरोकारवालाहरु कर्तिको सकारात्मक रूपमा सहभागीता हुन्नन् ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउउपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन? छ, भएकुन कुन समयमा ? कसरी हुन्छ ?		

आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ, छैन ? छ भने आएका बेरुजुह कसरी संवोधन भएका छन् ?		
---	--	--

निष्कर्ष: पालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउन पालिका आफैले के गर्न सक्छ ?

क.

ख.

ग.

घ.

निष्कर्ष:

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

४. पालिकाको आय विवरण

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७५ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
१	आन्तरिक आय					
१.१	कर राजस्व					
	मालपोत वा भूमिकर					
	सम्पत्ति कर					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
	व्यवसाय कर					
	सवारी कर					
	घरजग्गा बहाल कर					
	विज्ञापन कर					
	मनोरञ्जन कर					
१.२	गैरकर राजस्व					
१.२.१	सेवा शुल्क					
	सवारी पार्किङ शुल्क					
	खानेपानी महशुल					
	विद्युत महसुल					
	टेलिफोन महसुल					
	पर्यटन सेवा शुल्क					
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क					
	ढल निकास सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक शैचालय सेवा शुल्क					
	हाटवजार सेवा शुल्क					
	पशुवधशाला सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क					
	सड़क बत्ती सेवा शुल्क					
	अतिथी गृह सेवा शुल्क					
	अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क					
१.२.२	दस्तुर					
	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर					
	नक्सापास दस्तुर					
	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर					
	नाता प्रमाणित दस्तुर					
	अन्य प्रमाणित दस्तुर					
१.२.३	विक्री					
	प्राकृतिक स्रोत: ढुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्री					
	चालु सम्पत्ति लिलाम विक्री					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
	स्थायी सम्पत्ति विक्री					
१.२.४	स्रोत परिचालन					
	सार्वजनिक निजी साभदारी					
	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)					
१.२.५	साँवा, व्याज, लाभांस र वोनस					
१.२.६	अन्य आय					
	भाडा तथा वहाल					
	मेसिन तथा औजार भाडा					
	सभागृह भाडा					
	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा					
	दण्ड जरिवाना					
	धरौटी फिर्ता					
	पेश्की फिर्ता					
२.	वाट्य स्रोत					
२.१	अनुदान					
२.१.१	नेपाल सरकारबाट अनुदान					
	शर्शर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	अन्य नगद अनुदान					
	सम्पुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
	प्रदेश सरकारबाट अनुदान					
	शर्शर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	सम्पुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
२.१.२	राजश्व वाँडफाँड					
	संघ					
	प्रदेश					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
२.१.३	अन्य अनुदान					

५. सम्भाव्यताको लागि आधारभूत तथ्यांक (प्रोफाईल भएमा प्रोफाईल बाट नभएमा जानकारहरु सँग छलफल गरी भर्ने)

१. घरको विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	घर संख्या	बहालमा भएको संख्या
१	कच्चीघर (कच्ची जोडाई भई कच्ची छाना भएको)		
२	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : एक तले		
३	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले		
४	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले भन्दा माथी		
५	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : एक तले		
६	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : दुई तले		
७	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले		
८	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
९	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : एक तले		
१०	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : दुई तले		
११	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले		
१२	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
१३	व्यापारीक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि निर्मित घर (नोट: व्यापारीक कम्प्लेक्स, पार्टी प्लास, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)		
	जम्मा		

२. जग्गाको विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	क्षेत्रफल (विघा, कट्टा)	जम्मा
१	व्यापारिक, व्यवसायिक(कालो पत्रे सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(ग्रामेल सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(कच्च सडकले छोएको)		
२	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले नछोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले नछोएको))		
३	माथि नपरेको (कमसल)		
	जम्मा		

३. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिन वा भौतिक निर्माण

क्र.सं.	स्थान वा भौतिक निर्माण विवरण	संख्या/क्षेत्रफल	परिचालनको अवस्था
१			
२			
३			

४. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको सवारी साधनको विवरण

क्र.सं.	सवारी साधन	संख्या	कैफियत
१	बस,		
२	ट्रूक,		
३	टिप्पर		
४	ट्रायाक्टर		
५	अन्य हेभी गाडी		
६			
७			
जम्मा			

५. पालिका । वडा क्षेत्रमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या		कैफियत
		थोक	खुद्रा	
१	व्यापारिक वस्तु			
१.१	चुरोट, रक्सि, ज्वेलरी			
१.२	निर्माण सामाग्री, कम्प्युटर विधुत सामान, क्यामेरा, टेलिभिजन, रेडियो, कार्पेट, पेट्रोलियम पदार्थ			
१.३	खाद्य पदार्थ, कपडा पसल			
१.४	सवारी साधन			
२	विशेषज्ञ परामर्श तथा अन्य व्यावसायिक सेवा			
२.१	चिकित्सक, इन्जिनियर, कानुन व्यवसायी, लेखा परिक्षक, परामर्शदाता, बीमा एजेन्ट, सर्भेयर, अनुवादक, शेयर दलाल, सामान ढुवानीकर्ता तथा कम्पनी			
२.२	संस्थागत पेन्टर			
३	निर्माण व्यवसाय (प्रधान कार्यालय भएको)			
४	उत्पादनमूलक उद्योग			
५	उर्जामूलक उद्योग			
६	कृषि तथा वन जन्य उद्योग			
७	खनिज उद्योग			
८	पर्यटन उद्योग			
९	सेवा उद्योग			
१०	निर्माण उद्योग			
११	संचार सेवा			
११.१	निजी क्षेत्रको हुलाक, कुरियर, फोन, इमेल, इन्टरनेट			
११.२	छपाई तथा प्रकाशन			
१२	वित्तीय सेवा			
१२.१	बाणिज्य बैंक (नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व वाहेक)			
१२.२	वित्तीय कम्पनी (मुख्य कार्यालय भएको)			
१२.३	बीमा कम्पनी			
१२.४	वित्तीय कम्पनी (शाखा कार्यालय), मनि एक्सचेन्ज, शेयर कारोबार			
१२.५	सहकारी बैंक			
१३	स्वास्थ्य सेवा			
१३.१	गैरसरकारी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम			
१३.२	क्लिनीक तथा ल्याव			
१४	शिक्षा सेवा			
१४.१	निजी क्षेत्रका स्कूल, क्याम्पस, विश्वविद्यालय			

१४.२	तालीम तथा अनुसंधान केन्द्र			
१५	मर्मत सम्भार सेवा			
१६	अन्य सेवा			
१६.१	विज्ञापन, व्यूटी पालैर, सैलुन, फोटो स्टुडियो, पेन्टर, विक्रेता (मासु, फूल विरुवा, सिसा, प्लाईउड, भाँडाकुडँ, खेलौना, गिफ्ट), पुल हाउस			
१६.२	बैदेशिक रोजगार			
१६.३	स्वदेशिक रोजगार			
१६.४	रियस स्टेट			
१६.५	पशु वधशाला			
१६.६	स्टिल काठ फर्निचर			
१६.७	केबुल नेटवर्किङ्ग			
१७	अन्य व्यवसाय			
१७.१	पार्क, पिकनिक स्पट			
१७.२	टुर अपरेटर			
१७.३	मथि उल्लेखित नभएको			
१७.४	मथि उल्लेखित नभएको			
१७.५	मथि उल्लेखित नभएको			

६. पालिका तथा वडाको स्वामित्वमा रहेको वा सार्वजनीक स्थानमा भएको पार्किङ विवरण

क्र.सं.	पार्किङ क्षेत्र, स्थान	सवारी साधन	सवारी पार्किङ संख्या (दैनिक)			कैफियत
			अधिकतम	न्यूनतम	औसत	
		बस, ट्रक, ट्रैक्टर				
		मिनिवास				
		कार र ट्रैम्पो				
		अन्य				

७. पालिका तथा वडाले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवा विवरण

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	हालको अवस्था (आय)
१	खानेपानी		
२	फोहरमैला व्यवस्थापन		
३	सडक बत्ती		
४	ढल निकास		
५	सार्वजनीक शौचालय		
६	हाट बजार		
७	पोखरी		
८	पशु वधशाला		
९	अन्य (जात्रा मेला)		
१०	अन्य		
जम्मा			

८. पालिका भित्र रहेका पार्क तथा सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको विवरण

- १.
- २.
- ३.

कार्यशालाको कार्यक्रम तालिका तथा उपस्थिती विवरण

(आज चिति २०७८/०८/०६ गते ब्राह्मिय तहको विषय बुद्धार कार्यस्थिती
वामतालिका प्रमुख कार्यक्रम तथा अवलम्बनको विषयां अल्पतरक्रिया तर्फा
फारमिलिट्री प्रदेश बुद्धारालय केन्द्र व जुगल शास्त्रालयको तथा व्यक्तिगत
नेपाल प्रा. संघी रामभाल्दा को विषया इलाकाल आएको तपापिला वार्ताजिम्ब
उपस्थितिक्रिया अध्यापकाताहो व्याख्या व्याप्ति अर्थको।

(उपस्थितिक्रिया:

नाम	पद	संतानर
१. हीमनारायण श्रीदूष	झाल गांपां अह्यान	कृष्ण
२. लोक ब. रेड.	प्र. क. न.	लोक
३. राम लाल रेड.	प्र. क.	लोक
४. गोपन ब. शर्मा	प्र. क. शर्मा	गोपन
५. देवी बुद्धी लोड	- - -	देवी
६. दिव्यांगी लोड	- - -	दिव्या
७. दुर्गापाल रेड.	- - -	दुर्गा
८. चन्द्रकाजी लाला	कुला-२ वडा जिल्ला	चन्द्रकाजी
९. सीनी चापा	कालेश नेपाल	सीनी
१०. आरोहान भापा	"	आरोहान
११. रेडू रित्तम केल्पी	"	रेडू
१२. मठ्ठुवालु बाँधकारी	"	मठ्ठुवालु
१३. निक. महारा	"	निक. महारा
१४. डोम्बो झोला	प्रदेश बुद्धारालय केन्द्र (नियमित)	डोम्बो
१५. शुभा राजा काकी	" .. " (अधिकृत)	शुभा
१६. दावा लाला खुलल ६ वडा जिल्ला		दावा
१७. मनीज लाला गुग्ल ४ वडा जिल्ला		मनीज
१८. सुल्ला लाला "	" .. "	सुल्ला
१९. राज लालु रित्तम	" - X " "	राज लालु
२०. वार्देता नेपाल	" - ६ " "	वार्देता

- (१२) सुलिल पुरी आमतारिक्त लेण्डरिंग (जा.ला.)
 (१३) खट्टोष नैपाल बखि उत्तरधिकृ (जा.स)
 (१४) अनुकराम भाषा र बेल्ट तपाल
 (१५) क्षीणी भाषा इकायार नैपाल १०५५
 (१६) प्रतिशा बद्धारपोते वडा बाचीत ✗
 (१७) रसिङ काँडे को.६
 (१८) कुठ्ठा मोड्डान MJS Operator
 (१९) श्रेष्ठ कुमार श्लोक (प्रभास उत्तराखण्ड विकास कार्यालय) श्रेष्ठ
 (२०) कुवर्स्वान भाषा (उत्तराखण्ड भाषा) श्रेष्ठ
 (२१) झोहन प्रसाद पाण्डे (तेलवापाल) श्रेष्ठ
 २२ शुर्व वडापुर काँडे भाष्यका देखा प्रिया शुरामा श्रेष्ठ

अनुसुची ३:

कार्यक्रमकम भलकहरु

